

ON TOT COMENÇA

Save the Children
100 ANYS

ANNEX
COMUNITAT VALENCIANA

Educació infantil de 0 a 3 anys
per a igualar oportunitats

Aquesta publicació ha sigut elaborada sobre la base de dos estudis previs. En el primer, realitzat per l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la Universitat Autònoma de Barcelona, s'han analitzat les polítiques d'educació infantil de primer cicle a Espanya, la Comunitat Valenciana i altres quatre comunitats autònomes, i s'ha realitzat una explotació de les dades estadístiques oferides per les fonts oficials internacionals, estatals, autonòmiques i locals.

El segon estudi, de caràcter qualitatiu, elaborat pel Grup d'Investigació "Infància Contemporània" de la Fundació Universitat Autònoma de Madrid, inclou tres components empírics. D'una banda, s'han realitzat 7 entrevistes semi-estructurades a famílies en situació de risc social, incloses algunes famílies que participen en programes gestionats per Save the Children i altres famílies en circumstàncies socioeconòmiques equiparables que no participen en programes d'aquesta organització. D'altra banda, 1 grup de discussió organitzat a la ciutat de València en el qual han participat un total de 12 professionals en l'àmbit de l'educació infantil, l'atenció a famílies i la infància-juventut en risc social. Finalment, s'han realitzat entrevistes a diferents investigadors i professionals relacionats amb l'educació infantil de 0 a 3 anys.

Agraïments:

A totes les mares que han participat en les entrevistes compartint les seues vivències i les de les seues filles i fills amb la nostra organització i a tot l'equip d'intervenció de Save the Children per la seua dedicació per a organitzar les entrevistes.

Als i les professionals, investigadors i experts, Ana Montrull i Daniel Gabaldón de l'Universitat de València, a l'Unió de Cooperatives d'Ensenyament Valencianes (UCEV), a l'Escola Cooperativa "Santa Cruz" de Mislata, al C.P. Sector Aéreo de València, i a les escoles infantils i CEIPs que han participat amb la seua experiència i coneixements.

Director Save the Children Comunitat Valenciana:
Rodrigo Hernández

Coordinació:
Carmela del Moral
Álvaro Ferrer

Autoria:
Álvaro Ferrer
Cristina Sanjuán

Gràfics:
Germán Gullón (Valbhy)

Fotografies:
Pablo Blázquez

Art y Maquetació:
Ricardo Gómez

Edita:
Save the Children España
Setembre 2019

CONTINGUT

1. INTRODUCCIÓ	2
2. UN DRET I UNA OPORTUNITAT	5
3. LA SITUACIÓ	12
4. LES BARRERES	19
5. LES POLÍTIQUES	29
6. CONCLUSIONS	61
7. RECOMANACIONS	64
8. BIBLIOGRAFIA	70

INTRODUCCIÓ

“En el món ideal, tots els xiquets que tenen dret a anar a escola, han de sentir-la com una cosa pròpia on van contents i feliços perquè se'ls ajuda a créixer. En el sentit que cal treballar i anar superant barreres”

Professional d'educació infantil

“Donar educació infantil de qualitat de 0 a 5 anys a xiquets i xiquetes desfavorits pot simultàniament reduir la desigualtat i augmentar la productivitat. (...) L'educació infantil és probablement la inversió més potent en termes de rendibilitat que podem fer”.

James J. Heckman, Premi Nobel d'Economia

Quan naix una xiqueta o un xiquet són tot potencialitats, són oportunitats. La seua vida és una història que està per escriure. Com li anirà en els estudis? Serà feliç? Trobarà feina? Tindrà salut? Cada mare, cada pare vol donar-li el millor inici en la vida perquè tinga el millor futur. Afecte, joc, atenció, alimentació. La investigació ens ha ensenyat que els primers anys són més crucials del que mai imaginem. A aquesta edat es formen 700 noves connexions neuronals per segon, que són les bases del desenvolupament i l'aprenentatge.

En Save the Children tenim clar que per a aconseguir la nostra visió del fet que cada xiquet i xiqueta veja satisfet el seu dret a l'educació **necessitem assegurar que rep en els primers anys de vida el suport i estimulació necessaris**. Per això hem triat com un dels compromisos per al nostre centenari i un dels nostres objectius prioritaris 2019-2021 de l'organització a nivell mundial l'accés de xiquets i xiquetes desfavorits a educació infantil de qualitat i inclusiva.

La desigualtat social –que es reflecteix en la distribució dels ingressos i en les altes taxes de pobresa infantil- es tradueix a més en desigualtat d'oportunitats, en un parany intergeneracional injust i perjudicial per a la nostra economia i la nostra convivència. La família en la qual un xiquet o una xiqueta naix condiciona les seues oportunitats. Els més pobres tenen quasi sis vegades més probabilitats de repetir curs que els de famílies riques, i tres de cada deu abandonen l'educació sense passar de l'ESO, com a probables candidats a la precarietat laboral. Però si tot comença en els primers anys, això significa que des d'aquest moment tenim la possibilitat de triar què volem que ocorrega amb cada xiquet i xiqueta: que continue sent la primera etapa de la seua exclusió educativa o l'oportunitat de començar a desenvolupar tot el seu potencial. L'ascensor social comença a l'escola infantil.

D'altra banda, la criança no és un procés fàcil, qualsevol mare o pare ho sap. Estant en joc el desenvolupament de xiquets i xiquetes la societat no pot deixar soles a les famílies en aquesta tasca. La decisió de tindre un xiquet o una xiqueta i l'atenció en els primers anys ha d'anar acompanyada de suport. Més encara amb el problema demogràfic que tenim.

L'UNESCO ho ha expressat amb tota claredat: invertim contra l'evidència. Posarien vostres els seus diners en un projecte que té enormes beneficis assegurats? Perquè això és el que els nostres governs no estan fent amb l'educació infantil, o no prou. S'han fet passos importants universalitzant l'etapa 3-6 i augmentant l'escolarització en el primer cicle. Però **els qui més necessiten de l'educació primerenca i els qui més ens interessa a tota la societat que hi estiguen, hui no accedeixen en igualtat**.

Tenim davant de nosaltres una enorme oportunitat per a afrontar grans reptes socials si triem les polítiques encertades per a això. S'ha aconseguit un important consens polític i social per a avançar cap a la universalitat de 0 a 3 anys. Però la universalitat només serà possible si fem accessibles, flexibles i inclusives les nostres escoles infantils, i la universalitat només tindrà sentit, només proporcionarà els beneficis que volem, si és una atenció educativa de qualitat. No n'hi ha prou amb continuar ampliant l'oferta, el nostre desafiament ara és l'equitat amb qualitat.

En aquest annex a l'informe “On tot comença” fem un viatge “a l'inrevés”: des que podríem aconseguir amb l'educació infantil i els seus beneficis, passant per la situació actual a la Comunitat Valenciana, fins a les polítiques que ens han portat ací i com podem millorar-les. Hem volgut, d'una banda, comprendre quines són les barreres que exclouen als xiquets i xiquetes més desfavorits de l'educació infantil de 0 a 3 anys, des de la realitat directa de les seues famílies. Per això hem parlat amb elles, amb professionals que treballen amb elles i amb mestres i educadores d'escoles infantils.

Si en aquestos primers anys és on tot comença, com a societat tenim l'obligació ètica de donar-li a cada xiqueta i cada xiquet el millor començament.

UN DRET I UNA OPORTUNITAT

Per què una educació infantil de 0 a 3 anys?

És un dret dels xiquets i xiquetes

La importància de l'educació primerenca ha sigut destacada en diverses ocasions pels diferents organismes internacionals (OCDE, UNICEF, Comissió Europea, etc.), i forma part del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats recollit en la Convenció dels Drets del Xiquet (article 28)..

Per a poder garantir el desenvolupament de “la personalitat, les aptituds i la capacitat mental i física del xiquet fins al màxim de les seues possibilitats” i preparar per a “assumir una vida responsable en una societat lliure”, com diu la Convenció (article 29), és necessari anar més enllà de l'etapa obligatòria i incorporar l'educació infantil, les activitats extraescolars i l'educació postobligatòria.

(Save the Children , 2016)

En el segle XXI, el dret a l'educació s'ha d'entendre de forma àmplia tal com reconeix el Comitè de Drets del Xiquet, que considera que **“el dret a educació durant la primera infància comença en el naixement i està estretament vinculat al dret del xiquet xicotet a un màxim desenvolupament (art. 6.2)”**¹. Si bé la criança i desenvolupament és responsabilitat principal de mares i pares, els Estats han de garantir l'accés a serveis d'educació en la primera infància, amb especial atenció a les xiquetes i xiquets més vulnerables.

Además, la educación infantil forma parte de los Objetivos de Desarrollo Sostenible, marcados por Naciones Unidas en 2015 para la Agenda 2030. El Objetivo 4 consiste en “garantizar una educación inclusiva, equitativa y de calidad y promover oportunidades de aprendizaje durante **toda la vida** para todos”, y en su meta 4.2 establece la universalidad de la educación de calidad en la primera infancia.

Por su parte, en la Comunitat Valenciana, la Ley 26/2018, de 21 de diciembre, de la Generalitat, de derechos y garantías de la Infancia y la adolescencia recoge que la Generalitat Valenciana “*promoverá la educación de cero a tres anys, para garantizar la igualdad de oportunidades y prevenir el riesgo derivado de las condiciones socioeconómicas desfavorables de las personas menores de edad en situación de mayor vulnerabilidad*” y que el acceso a la misma “*atenderá a los criterios de equidad*”.

¹ Comitè dels Drets del Xiquet (2005).

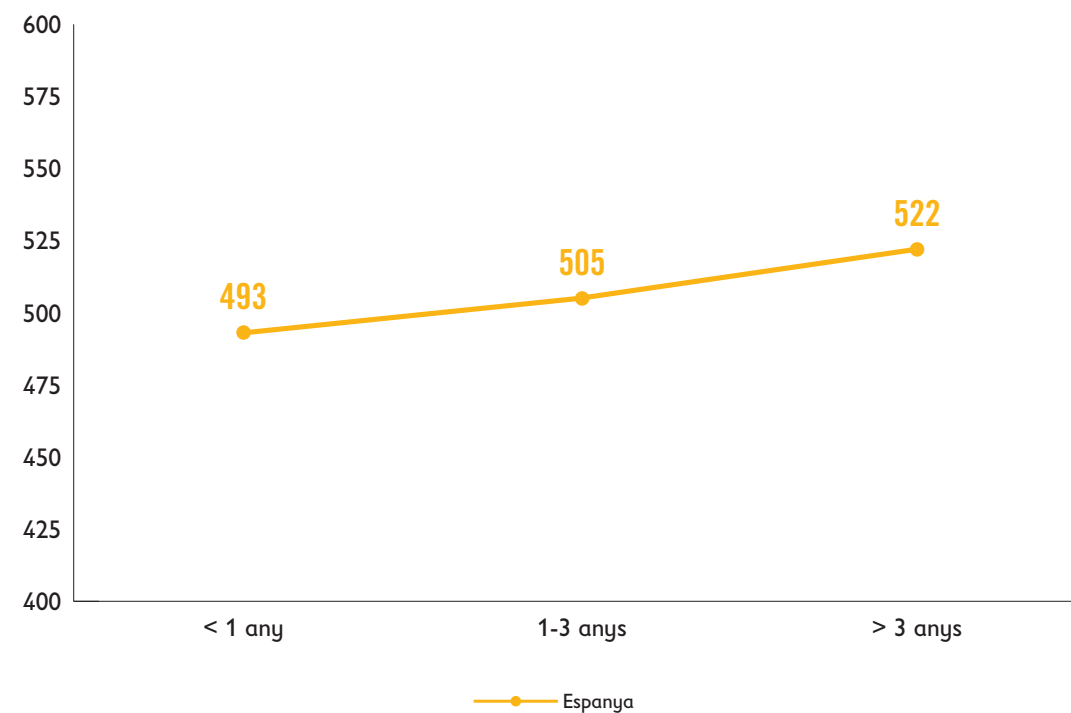
L'educació infantil de primer cycle com a oportunitat

Cada vegada són més els estudis que demostren els beneficis d'una educació infantil de qualitat, en relació al desenvolupament cognitiu i socioemocional de xiquets i xiquetes². En actuar sobre les bases de l'aprenentatge,

l'educació de 0 a 3 anys es tradueix en una millor trajectòria acadèmica i redueix el risc de repetició i abandó prematur en futures etapes.³

⁴

Gràfic 1. Puntuacions mitjanes en lectura als 10 anys segons els anys d'assistència a educació infantil (PIRLS 2011)

Font: European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat (2014) con datos PIRLS 2011.

El primer cycle contribueix al desenvolupament de les **habilitats socials, l'autoregulació i les actituds positives davant l'aprenentatge**, que influeixen tant en l'acompliment acadèmic com en la futura inserció laboral⁵

Aquests beneficis influeixen en la inversió en educació que es realitza en etapes posteriors. Proporcionar l'accés a l'educació infantil resulta

més barat i eficaç que invertir en mesures per a compensar les desigualtats educatives i formatives en cicles educatius posteriors. Segons l'OCDE, és en la primera infància quan se senten les bases de l'acompliment futur, ja que el nostre cervell és més plàstic i sensible al desenvolupament del control emocional, habilitats socials o llenguatge, en l'anomenada "finestra del desenvolupament"⁶.

Així, l'educació infantil és la inversió social més rendible del cycle vital d'una persona.

És l'etapa formativa que ofereix major rendibilitat per cada euro invertit, ja que els avantatges a llarg termini superen els costos –retorna fins a quatre vegades la inversió en salaris més alts, recaptació d'impostos i estalvis de despesa pública-. No obstant això, perquè proporcione aquests beneficis socials, és important que es complisquen dues condicions⁷: ha d'arribar a aquelles persones més desfavorides i han de ser intervencions integrals de qualitat, incloent educació, cura, salut, nutrició i criança, involucrant tant a xiquets i xiquetes com a les famílies.

L'educació infantil té un major impacte en aquells i aquelles que provenen de llars desfavorides, podent compensar parcialment les desigualtats d'origen amb els seus companys i companyes avantatjats. El nivell educatiu i econòmic de les famílies condiciona els estímuls que xiquetes i xiquets reben a casa. Aquelles amb major nivell socioeconòmic i cultural disposen de millors condicions laborals, podent dedicar més temps a la cura i educació dels seus fills i filles, i al contrari: **les famílies més desfavorides solen tindre menors ingressos i jornades inflexibles**, per la qual cosa no tenen temps per a proporcionar els estímuls necessaris a les seues filles i fills. Precisament per això, la Comissió Europea ha inclòs en les seues recomanacions l'educació infantil, a causa del seu impacte en la transmissió intergeneracional de la pobresa.⁸

A més, l'educació infantil influeix també de forma directa en les mares i en la seua participació en el mercat laboral, ja que són elles qui assumeixen en la major part dels casos la cura de filles i fills i això, al mateix temps, influeix de forma indirecta en els xiquets i xiquetes. A Espanya, la universalització de l'educació de 3 a 6 anys va suposar un increment del 8% en l'ocupació de les mares amb fills de 3 anys⁹. Una major participació laboral de pares i mares condueix a un menor risc de pobresa en les llars, i, en conseqüència, majors ingressos que repercuten en les condicions de vida de xiquets i xiquetes.

No obstant això, quan parlem de la incorporació de pares i mares al mercat laboral, no podem assumir que l'educació infantil siga substituta d'altres polítiques de conciliació, sinó que és una eina més que ha d'ajudar i atendre aquesta necessitat, però no és la seua última fi¹⁰. **L'educació infantil part del dret de xiquets i xiquetes al seu desenvolupament mitjançant l'estimulació i socialització, la qual cosa no pot dependre de la situació laboral de les famílies.** Per això, és important que aquelles que més ho necessiten i es troben fora del mercat laboral o en condicions precàries, puguin donar-los els estímuls necessaris i, a més, no deixar de passar temps de qualitat en família amb les seues filles i fills. Ací entren en joc altres polítiques com a permisos parentals, flexibilitat de jornada i horaris o teletreball¹¹.

2 Melhuish et al., 2015; van Belle, 2016; Vandenbroek, Lenaerts i Beblavý, 2018.

3 Mancebón et al., 2018

4 Comissió Europea, 2014a

5 Carneiro i Heckman, 2003 citat en Vandenbroek, Lenaerts i Beblavý, 2018.

6 OCDE, 2017.

7 Heckman, 2012; Heckman, 2016.

8 Comissió Europea, 2013.

9 Nollenberger y Rodríguez Planas, 2011, citado por Blasco, 2019

10 Paniagua, 2009.

11 Save the Children, 2019.

Desigualtat de gènere, criança i rigidesa organitzativa: l'exclusió i aïllament de les mares cuidadores i de les seues filles i fills

Els rols de gènere, la vulnerabilitat i les creences sobre la criança interaccionen entre si i amb unes polítiques inadequades per a reforçar la desigualtat.

El treball de “conciliació” és entès com una responsabilitat de la dona. Les mares són les que han de buscar una solució educativa per als seus fills i filles, que s'ajuste a les seues circumstàncies laborals i les que, si les circumstàncies ho requereixen, modifiquen les seues expectatives i condicions de treball (alternatives per hores, retardant la cerca d'ocupació, etc.) per a cobrir les necessitats de cura i criança.

Quan l'educació infantil no respon a les necessitats les conseqüències les assumeixen les dones i les seues filles i fills. Per exemple, quan hi ha poques places o l'organització no s'adapta a la precarietat laboral, que afecta especialment a les dones amb baix nivell socioeconòmic.

D'altra banda, les creences sobre una criança i educació en els primers anys no institucionalitzada i més centrada en la llar i en la família, encara que no ha de ser necessàriament així, van sovint lligades a una visió “tradicional” de la dona com a cuidadora principal.

Les dones que, voluntàriament o no, assumeixen l'atenció dels seus fills i filles en la llar pateixen a vegades aïllament i no necessàriament tenen les competències necessàries. La plena dedicació a la criança “sense respir”, sobretot quan es manca d'una xarxa informal, pot ser emocionalment dura i repercutir sobre el clima de la llar. Les polítiques d'educació infantil ofereixen hui escasses alternatives per a aquests xiquets i xiquetes.

Beneficis de l'educació infantil 0-3 de qualitat

Xiquets i xiquetes

Educació

- Desenvolupament cognitiu
- Habilitats socials, emocionals i motivació
- Èxit escolar

Ocupació / Economia

- Més ocupabilitat
- Majors salaris

Desigualtat

- Igualtat d'oportunitats educatives
- Menys risc de pobresa

Salut

- Millor salut

Societat

Educació

- Estalvi en repetició i compensació educativa

Ocupació / Economia

- Estalvi en atur i prestacions socials
- Més ocupació femenina
- Més ingressos per impostos
- Més productivitat
- Augment de la natalitat

Desigualtat

- Igualtat de gènere
- Menys desigualtat i pobresa

Salut

- Estalvi en despesa sanitària

LA SITUACIÓ

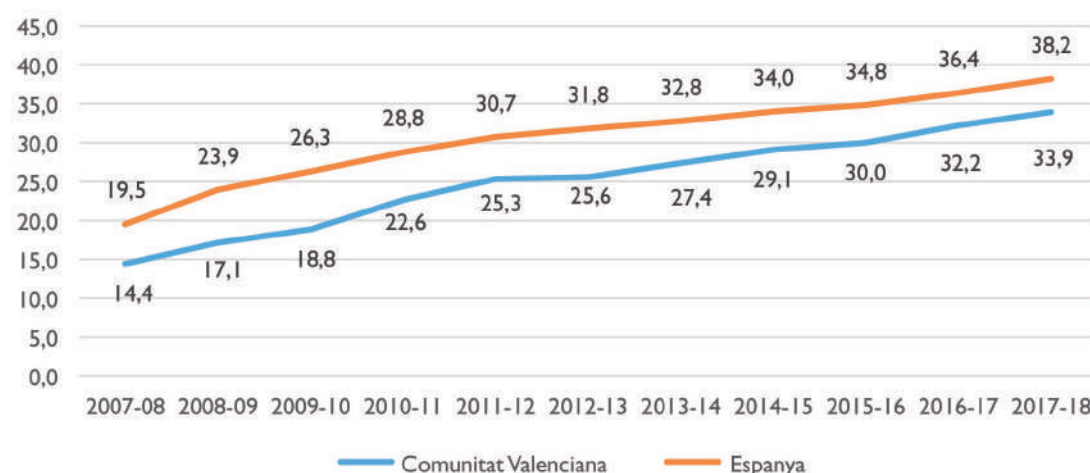
Qui accedeix a educació infantil de 0 a 3 anys?

Evolució de l'escolarització de 0 a 2 anys a la Comunitat Valenciana

A la Comunitat Valenciana, la taxa d'escolarització de 0-2 ha anat incrementant-se al llarg de l'última dècada fins a duplicar-se i arribar al 33,9, amb un creixement de 19,5 punts entre els cursos 2007-2008 i 2017-2018.

2018. No obstant això, veiem com **sempre es manté bastant per davall de la mitjana estatal**.

Gràfic 2. Evolució de la taxa d'escolarització 0-2 anys

Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional. Les xifres de l'educació.

Al gràfic 3 també podem veure que, des de 2007, la taxa d'escolarització ha fet un salt important a la Comunitat i en altres com Andalusia, Castella-la Manxa i La Rioja. Això pot deure's a la injecció que va produir el Pla Educa3, que tenia com a objectiu augmentar l'oferta pública d'educació infantil de primer cicle, finançat al 50% entre el Ministeri d'Educació i les comunitats autònomes

i amb la col·laboració dels ajuntaments.¹² Amb 130 milions anuals entre 2008 i 2012¹³, en el cas de la Comunitat Valenciana es van rebre 45,5 milions¹⁴ i es va allargar fins a 2014¹⁵. Si comparem la taxa de 0-2 anys amb la mitjana espanyola i la resta de les xifres estatals veiem importants contrastos entre comunitats autònomes, tant en els seus nivells d'escolarització com en els ritmes d'avanç.

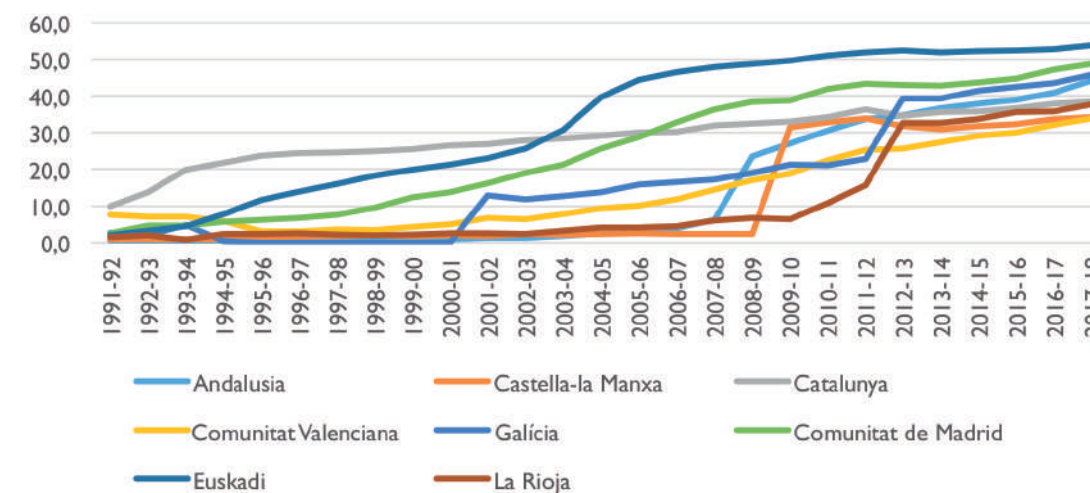
¹² Rosa Peñalver Pérez (2009)

¹³ Instituto Universitario UAM-UNICEF de necesidades y derechos de la infancia y la adolescencia, IUNDIA (2018).

¹⁴ Dades 2008-2011 (Consejo Escolar del Estado, 2012)

¹⁵ Resolució de 25 de març de 2014, de la Direcció General d'Avaluació i Cooperació Territorial, per la qual es publica l'Addenda al Conveni de col·laboració amb la Comunitat Valenciana per al finançament de places públiques del primer cicle d'educació infantil en el marc del Pla Educa3, l'any 2011. Recuperada de: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2014-3849>

Gràfic 3. Evolució taxa d'escolarització 0-2, CCAA seleccionades (1991-2017)

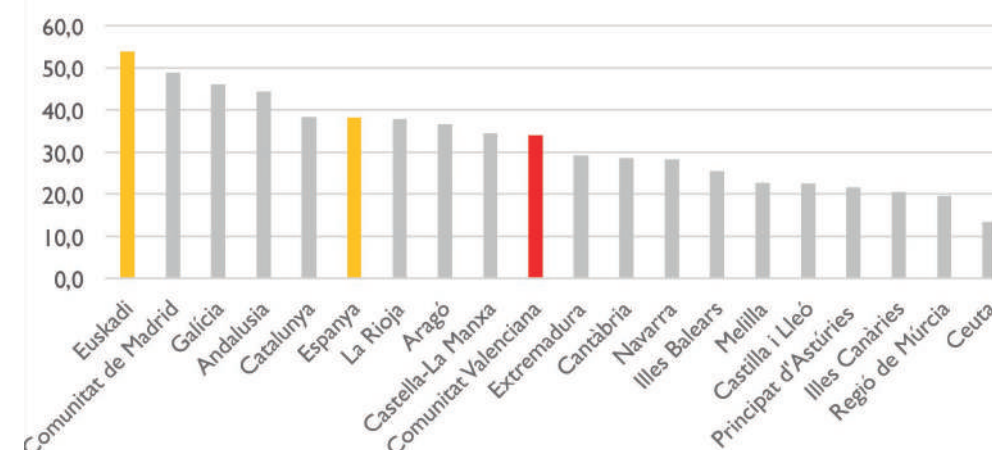

Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional. Les xifres de l'educació

Es fan evidents les diferències socials i històriques, però també que el desenvolupament d'aquesta etapa educativa ha depès fortament de la

voluntat política i de la capacitat econòmica de les diferents autonomies i, com veurem, fins i tot dels seus ens locals.

Gràfic 4. Taxa d'escolarització 0-2 (2017-2018)

Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

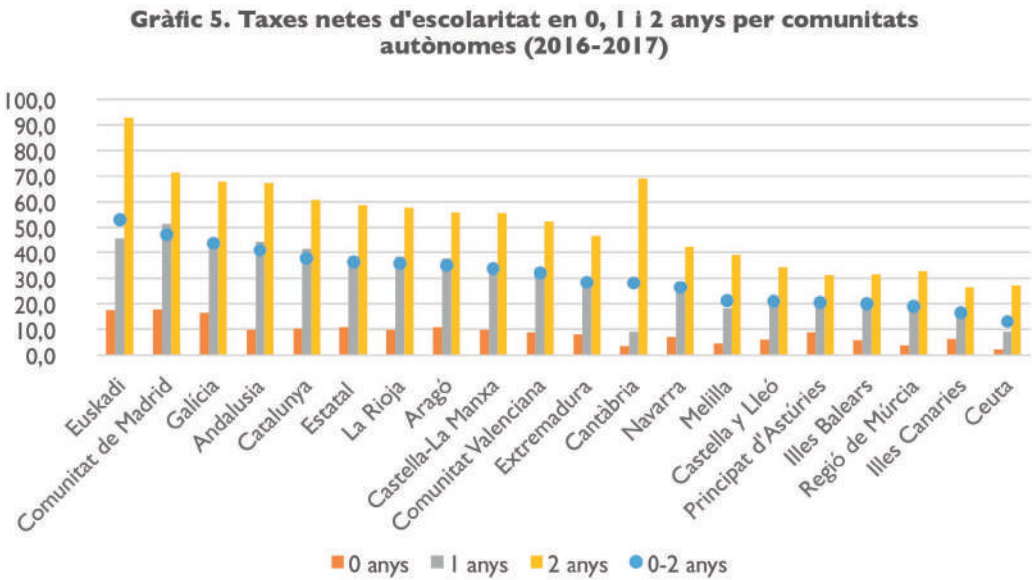
Com podem veure en el gràfic 4, la Comunitat Valenciana es troba per baix de la mitjana espanyola, i se situa com la novena comunitat autònoma en taxa d'escolarització.

La diferència amb Euskadi, la comunitat amb la taxa més alta, és bastant gran amb 19,9 punts de diferència.

Encara hi ha un 66,1% de xiquets i xiquetes de 0 a 3 anys sense escolaritzar a la Comunitat. Segons les dades del Ministeri d'Educació i Formació Professional, en el curs 2017-2018 l'alumnat matriculat en centres d'ensenyament autoritzats de primer cicle van ser 43.875. El que significa que, si a la Comunitat Valenciana en aquest curs la població era de 129.425 xiquets i xiquetes entre aquestes edats, 85.550 estaven sense escolaritzar, el doble que els que sí que ho estaven. Segons les previsions de la Generalitat Valenciana, en el curs 2019-2020 s'incrementarà en un 3% l'alumnat d'aquesta etapa (arribant a 46.280 alumnes en total).¹⁶

Per a conèixer més en profunditat l'escolarització en aquesta etapa hem de desagregar la taxa per edats (gràfic 5). Per a això, hem de remetre'ns a les últimes dades oferides pel Sistema Estatal d'Indicadors de l'Educació que, en la seua última publicació de 2019, ofereix dades provisionals del curs 2016-2017.

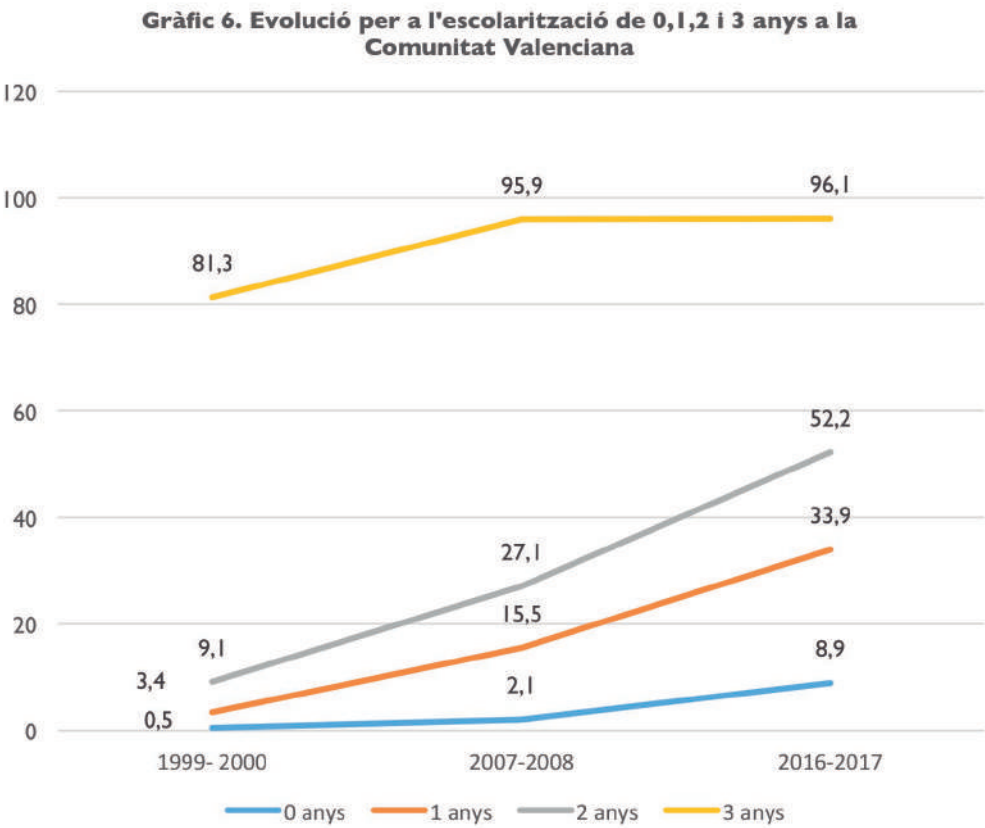
Existeix una gran diferència entre les taxes d'escolarització per edats. En 0-1 anys és de 8,9%; en el curs 1-2 anys és de 33,9; i el 2-3 anys ja aconsegueix el 52,2%.

Fuente: Ministerio de Educación y Formación Profesional.

De fet, si observem l'evolució en els últims anys, resulta positiu l'increment de l'escolarització per a tots els trams d'edat a la Comunitat Valenciana, encara que segueix molt allunyat

de l'escolarització als 3 anys, etapa pràcticament universalitzada fins i tot sense ser obligatòria.

Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional. Les xifres de l'educació

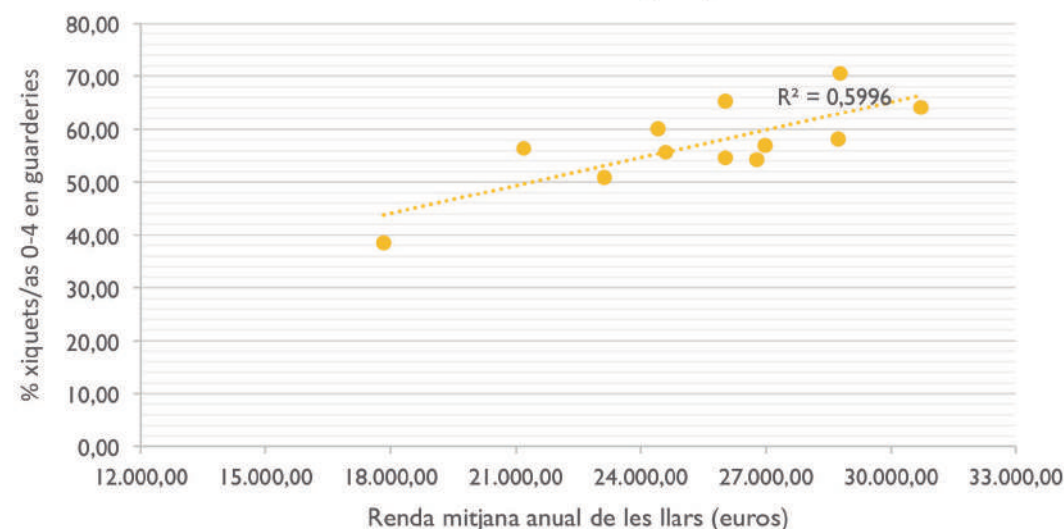
16 (Generalitat Valenciana. Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, 2019)

Desigualtats socials en l'accés a 0-3 a la Comunitat Valenciana

Però la qüestió no és només quants hi accedeixen sinó també qui. En absència de mecanismes compensatoris, a l'educació infantil 0-3 accedeixen majoritàriament les classes mitjanes i altes com a mecanisme principal de conciliació, quedant fora les més desfavorides. Això és el que coneixem com a 'Efecte Mateu'.

Primer, per a conèixer aquestes diferències socials a la Comunitat Valenciana hem analitzat l'escolarització en els municipis de major població. Veiem que l'accés a educació infantil¹⁷ no està funcionant com a instrument compensador de desigualtats sinó tot el contrari: **les ciutats amb menys renda tenen menys taxa d'escolarització**, és a dir, quant menor nivell socioeconòmic de la població, menys hi accedeixen els xiquets i xiquetes (gràfic 7).

Gràfic 7. Renda i escolarització en educació infantil, ciutats de la Comunitat Valenciana (2016)

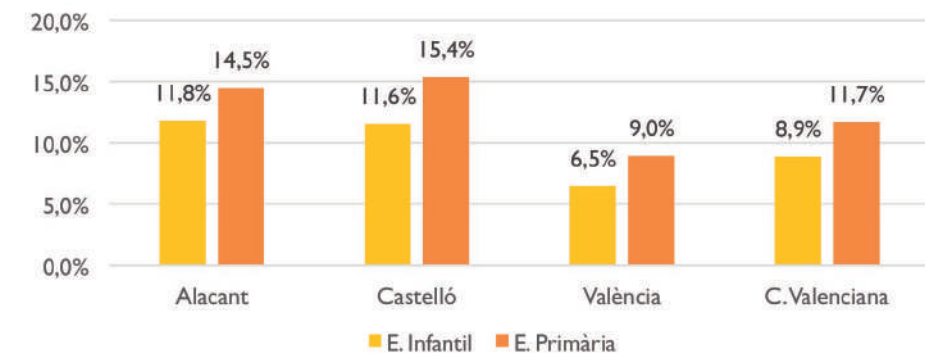
Font: INE. Indicadors urbans Urban Audit.

Les diferències socials en la participació en 0-3 es reflecteixen també en relació a xiquets i xiquetes de nacionalitat estrangera, un grup social especialment vulnerable. Encara que les dades de l'educació infantil són de tots dos cicles, en el gràfic 8 es pot confirmar la **infrarepresentació dels xiquets i xiquetes estrangers**.

En el curs 2017-2018, aquest alumnat representa un percentatge menor sobre el total d'alumnat en l'educació infantil que en l'educació primària, un 8,9% enfront d'un 11,7%, i les diferències es repeteixen a nivell provincial.

¹⁷ Les dades són 0-4 però com el 3-6 és pràcticament universal les diferències vénen a reflectir fonamentalment les diferències d'accés al primer cicle.

Gràfic 8. Percentatge d'alumnat estranger en educació infantil i primària

Font: Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana

Desigualtat en l'accés a 0-3 a Espanya

L'Enquesta de Condicions de Vida (INE) mostra que a Espanya el 43,7% dels xiquets/as de 0-2 anys estan en serveis 0-3 de caràcter formal. No obstant això, **hi ha una diferència entre el 26,3% d'accés per a xiquets i xiquetes del quintil inferior de renda i el 62,5% en les llars amb majors recursos econòmics**.

Si atenem la participació en serveis 0-3 segons el nivell educatiu de la mare, també ací **les dades mostren una clara desviació a favor de les famílies amb nivells educatius més alts**. La participació és d'un 48,6 en el cas de les mares amb educació terciària (superior), enfront del 31,8 d'aquelles sense aquesta educació.

Hi ha una bretxa social en l'accés als serveis formals de 0 a 3 anys dependent de la posició socioeconòmica de les famílies, augmentant l'accés a mesura que el fan els recursos econòmics i el nivell educatiu d'aquestes.

No ha sigut possible realitzar aquest nivell d'anàlisi a la Comunitat Valenciana, però les dades que hem mostrat apunten al fet que no s'allunya d'aquest patró, si a més prenem en consideració la seua taxa d'escolarització i la baixa oferta pública.

Per a saber-ne més, vegeu l'informe estatal d'aquest Annex de la Comunitat Valenciana: *SAVE THE CHILDREN (2019) On Tot comença. Educació infantil de 0 a 3 anys accessible i de qualitat per a la igualtat d'oportunitats*.

LES BARRERES

Per què hi accedeixen menys els xiquets i xiquetes més desfavorits?

Si bé els nivells d'escolarització de la Comunitat s'han incrementat, això no ens diu res de qui hi accedeix. Encara existeixen diversos factors que poden influir en l'accés a aquesta educació, especialment per als xiquets i xiquetes més desfavorits.

Aquesta desigualtat pot vindre pel costat de l'oferta (disponibilitat de serveis, disseny dels programes o dels criteris d'admissió) o del costat de la demanda (que la població el vulga o no). A més, les decisions sobre la cura i l'atenció educativa en els primers anys que marquen la demanda de les famílies depenen de múltiples factors que interactuen entre si. La conciliació i la participació en el mercat laboral; el tipus d'atenció, formal o informal; el temps que hi acudeixen; la situació econòmica de la llar; les normes socials i patrons culturals sobre la criança i la cura; etc.¹⁸

No obstant això, aquest enfocament ofereix-demanda no és l'adequat quan parlem de drets. Des de Save the Children advoquem per una educació inclusiva i això inclou a la primera infància. Així, **en parlar de barreres ens referim a tots els obstacles per a poder gaudir de l'educació de 0-3 anys que generen exclusió, vengen d'on vinguen.** Pot tractar-se de polítiques públiques, pràctiques del sistema educatiu o finançament, així com de creences sobre la criança, raons culturals, o la percepció de la pròpia educació infantil de primer cicle.¹⁹

Per això, hem classificat les barreres que dificulten la plena participació de xiquets i xiquetes desfavorits en l'educació infantil de 0 a 3 anys en quatre categories, que estan molt connectades i que, en molts casos, se solapen:

- Barreres econòmiques i d'oferta
- Barreres burocràtiques, d'informació i comunicació
- Barreres político-organitzatives
- Barreres ideològic-culturals

¹⁸ De Gispert, Salinas y Vilalta (2019)

¹⁹ Echeita y Ainscow, 2011.

Les barreres: els més desfavorits ho tenen més difícil

Barreres econòmiques i d'oferta

Places escasses, ajudes insuficients i costos inassumibles

- Escassetat de places públiques gratuïtes prop.
- Cost massa elevat exclou o posa en risc l'experiència educativa.
- Ajudes no cobreixen altres costos d'escolarització: menjador, vestimenta, material...
- Altres necessitats econòmiques urgents no resoltes.

Barreres ideològic-culturals

Creences, preferències i costums que no tenen cabuda

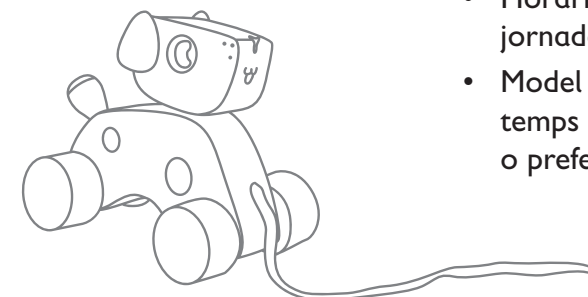
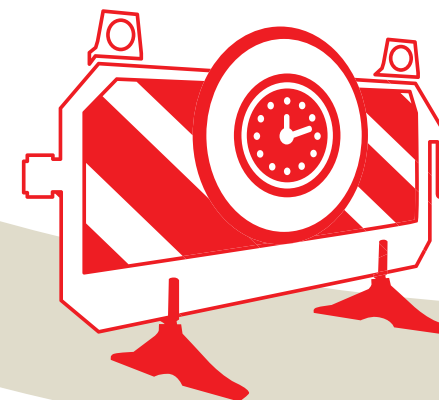
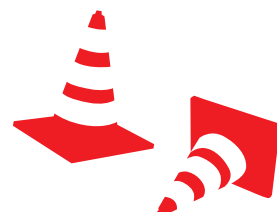
- Escassa valorització social com a etapa educativa, només com a recurs de conciliació.
- Absència de models alternatius d'atenció 0-3 per a diferents visions de la criança.
- Falta de sensibilitat intercultural i por a xoc cultural.
- Desconfiança i preocupació davant la qualitat de l'atenció.

Barreres burocràtiques, d'informació i comunicació

Processos i terminis complexos i sense acompanyament

- Normatives i procediments complexos, que canvien en cada localitat.
- Falta d'informació sobre serveis existents, procediments i mesures de suport econòmic.
- Atenció ineficaç a problemàtiques familiars múltiples (econòmiques, habitatge, salut...).
- Terminis no s'ajusten a mobilitat de famílies o treball estacional.
- Absència de xarxa informal i d'acompanyament.
- Obstacles lingüístics.
- Exposició i cost psicològic de serveis socials com a filtre.

Barreres polític-organitzatives

Un model rígid no dissenyat per a totes les famílies

- Barems d'admissió prioritzen conciliació (dos progenitors treballant) enfront de necessitat educativa.
- Definició de conciliació no reflecteix la precarietat: cerca feina, treball irregular o esporàdic.
- Horaris poc flexibles no s'ajusten a jornades parcials o irregulars.
- Model únic de participació escolar a temps complet exclou altres necessitats o preferències.

Barreres econòmiques i d'oferta

Per a les famílies en situació de màxima vulnerabilitat, l'única opció viable dins de les polítiques educatives actuals és l'accés a una plaça amb les màximes condicions de suport econòmic (per exemple “quota zero”, “beques de menjador”, etc.) que, en la majoria dels casos, només pot ser pública. **Les places públiques són molt escasses i no cobreixen la potencial demanda que pot existir en l'actualitat.** Per a les mares en aquesta situació és una condició necessària per a qualsevol possibilitat de formació i/o accés a un treball amb remuneració regular.

De fet, s'ha comprovat que hi ha municipis que només tenen una escola infantil pública. Això deriva que les famílies més desfavorides o en major risc, com les monomarentals que no treballen, no tinguen plaça a les escoles públiques i hagen d'enviar als seus fills i filles a escoles privades si volen que acudisquen a aquesta etapa.

A més, **el cost de l'educació infantil de primer cicle a la Comunitat Valenciana no és estable**, i depén en gran manera de la titularitat de l'escola infantil i de les ajudes oferides pels ajuntaments (beca menjador, xec escolar, etc.) i dels Serveis Socials, que segueixen criteris diferents depenent del municipi.

Degut justament a la variabilitat, per a algunes famílies amb característiques similars (composició i situació laboral), l'escola 0-3 és completament gratuïta en horari complet incloent el menjador, mentre que unes altres han de pagar part de les quotes. Per exemple, l'ajuda de menjador depén principalment dels ajuntaments, i hi ha centres que tenen les seues pròpies ajudes, encara que no tots. Aquesta barrera econòmica té el seu origen no solament en la variabilitat de criteris, sinó que interacciona amb altres factors, com pot ser la titularitat del centre o el propi procés de matriculació i sol·licitud d'ajudes.

“En aquest curs amb la xiqueta xicoteta he tingut més ajuda, però amb la major no vaig tindre molta i no sé per què, la veritat, perquè va arribar un punt, estant el meu marit sense treballar, només treballava jo, cobrant 900 euros i jo pagava 86 de guarderia, cosa que hi havia unes altres mamis que pagaven menys, jo no sé com ho fan però tant va ser així que em recorde que en l'últim any vaig arribar a plantejar-me traure-la, perquè clar, jo ja no estava treballant, el meu marit tampoc... d'on trac jo els 86 euros” **Mare.**

“Les diferències intermunicipals perquè al final l'educació infantil 0-3 depén de, en el millor dels casos, en el cas que siga de titularitat municipal depén del municipi, igual que els serveis socials. Per tant, eixos criteris poden ser ací i al poble del costat separat per un carrer, o ni això, són altres criteris totalment diferents. Ací s'estableix una diferència entre famílies amb les mateixes condicions o fins i tot pitjor condició la família que resulta en aqueixa comparació perjudicada, perquè viuen en el municipi del costat” **Mare.**

“No [aconseguir plaça], però és que ací només n'hi ha una pública. Si jo potser m'haguera anat al Mafalda o a la Sonrisas o a una altra, jo crec que clar, pagant sí. Ací pagant vas a tots els llocs, a Madrid no sé (riu)” **Mare.**

“La primera [dificultat] objectiva, almenys al País Valencià, és una falta d'oferta que assegure la universalitat i gratuïtat del 0 a 3. Evident. (...) Professional d'educació infantil”.
Professional d'educació infantil.

Barreres burocràtiques, d'informació i comunicació

Els processos administratius, sol·licituds d'ajudes, matriculació, etc. són complexos i **la font d'informació no sempre és única, clara i oficial**, al que se suma la informació que varia depenent del municipi, que pot confondre a les famílies. Sense la informació, moltes llars desconeixen l'educació de 0 a 3 anys i el seu funcionament, els terminis i costos, així com les ajudes de les quals poden disposar. A vegades la informació ve d'amistats, altres mares o directament el centre o escola on volen inscriure als seus fills i filles. **En el cas de les famílies migrants, aquesta barrera pot empitjorar si no es prenen les mesures adequades.** Altres vegades l'accés és resultat de la intervenció integral de professionals que assumeixen funcions que sobrepassen el seu càrrec (p. ex., seguiment del procés de sol·licitud, ajuda per a emplenar els formularis, identificació de la documentació necessària, traducció, etc.).

Moltes famílies en situació de vulnerabilitat no poden comptar amb xarxes socials de suport com a amistats, familiars, que els donen accés a la informació. És el cas de les famílies monomarentals, on aquestes xarxes són més febles i agreuja la situació d'exclusió en la qual es pugen trobar²⁰ inclosa l'escolarització de les seues filles i fills.

Finalment, no sempre existeix un vincle entre les famílies i l'escola. L'interés per les activitats dels xiquets i xiquetes o la visió del projecte educatiu de l'escola no sempre es comparteix i es manté la percepció de “guarderia” enfront del concepte “escola infantil”. Poden sorgir idees preconcebudes per totes dues parts i poca flexibilitat.

²⁰ Save the Children, 2015.

Com veiem, la barrera burocràtica limita realment l'accés, ja que mares i pares poden tindre la idea equivocada que inscriure als seus fills i filles en educació infantil 0-3 pot suposar un cost inassequible per a la seua situació econòmica.

“No [tinc molta informació]. Una amiga em diu que si vull posar-ho en guarderia, allà hi ha una que és gratis. Com jo mai n’he usat, jo no tinc la informació. Ella em diu, bo, tu passa per l’assistent social, el servei social, i et diran algunes que estiguen més prop de la teua casa. Jo dic, val, no ho sé. Si arriba aquest temps puc passar per ací a veure”. Mare.

“La falta de xarxes d'accés facilitadores que podrien una mica acompanyar a la família en eixa etapa de l'educació infantil de 0 a 3 anys que moltes vegades eixes famílies manquen eixe suport i es veuen una mica soles”.
Educador social.

La mobilitat de les famílies migrants

El trajecte migratori de les famílies que arriben a Espanya i, en concret, a la Comunitat Valenciana pot resultar complex. Aquestes famílies arriben al llarg de tot l'any escolar i pot ser que el municipi o fins i tot la mateixa Comunitat no siga la seua destinació final, podent moure's entre regions o fins i tot desplaçar-se a altres països (normalment dins de territori europeu) depenent d'on es troben les seues xarxes de suport i/o família extensa.

Aquesta mobilitat influeix en l'accés i especialment en la matriculació de xiquetes i xiquets en l'educació infantil de primer cicle. A vegades, no poden complir els terminis de matriculació i ajudes (depenent de l'època de l'any en la qual arriben), o la matriculació es realitza, però no arriben a assistir al centre o escola, perquè s'han desplaçat a un altre lloc.

“Aquestes famílies a vegades vénen de fora (...) però no sempre arriben a principi de curs. Si aterren en un altre moment, el curs està començat i les places concedides i quan arriben no hi ha possibilitat d'incorporar-se, pot ser ara sol·liciten la plaça però marxen just en el moment en què han de realitzar la matrícula, si no estan quan cal realitzar la matrícula no es matricularà”.
Directora EI 03.

Barreres ideològic-culturals

La percepció de la criança està directament relacionada amb la pròpia percepció que es té de l'educació a eixa edat. **El concepte de “guarderia” es continua confonent amb “escola”, la qual cosa deixa encara un imaginari col·lectiu d'educació infantil únicament com a instrument per a la conciliació i, per tant, com un servei exclusivament de cura.** De fet, existeix una disparitat d'opinions de famílies i de professionals. La primera opinió és que l'opció ideal és criar als xiquets i xiquetes en la llar fins a aconseguir els 3 anys d'edat, que han d'estar amb la figura d'afecte, i que siga afavorit amb polítiques de conciliació. Es considera que l'educació de 0 a 3 anys és una qüestió de conciliació, quan mares i pares necessiten treballar, per la qual cosa comprovem que l'escolarització en aquests casos no seguiria una continuïtat. No obstant això, sembla que existeix un consens quan parlem d'assegurar l'exercici del dret a l'educació, especialment per als xiquets i xiquetes més vulnerables.

“Jo m’hauria quedat amb ell [fill menor] a casa. Per què? A veure, qui li cuidarà millor que jo? No... m’hauria agradat gaudir del meu fill. Per descomptat els dos majors que ell no van anar a una guarderia, ho van passar amb mi, estaven amb mi i on fora anaven amb mi”. Mare.

“perquè no t’agafe de nou, començar als 3 anys que comence l’etapa. D’ací ja ixen més oberts, ja no estan tan pegats amb la mare, es van soltant ells sols, es van fent independents. Per exemple, com ara, acaben d’entrar i ja veig que la meua xiqueta la xicoteta ja ha sabut traure de la seua motxila la seua agenda, el seu esmorzar (...) agarren eixa rutina (...) perquè ací tenen la rutina perquè a casa és com que ja està la mamà per a fer”. Mare.

En altres ocasions, els rols “tradicionals” de gènere actuen com a impediment per a l'accés a 0-3. Tal com es comentava en el primer epígraf, **la càrrega de la cura l'assumeix tradicionalment la mare**, i en el cas de les xarxes secundàries de suport en gran part les àvies¹

D'altra banda, hi ha qui sí que reconeix els beneficis que té aquesta etapa en la socialització, fins i tot si es creu que és millor criar als seus fills i filles en la llar fins que aconseguen els 3 anys. Afirmen que els xiquets i xiquetes que acudeixen a 0-3 s'adapten millor quan accedeixen al segon cicle d'infantil. L'atenció a xiquetes i xiquets també apareix com a factor rellevant per a escolaritzar-los, ja que a vegades una situació familiar i laboral complicada (tasques de la llar, treball, etc.) fa que les famílies no puguin prestar el temps de qualitat que desitjarien a les seues filles i fills.

21 Save the Children (2019).

“no ens oblidem que ací estem parlant d’assegurar un dret relacionat amb l’equitat i la igualtat d’oportunitats. I això en determinades etapes de la vida puga assegurar mitjançant l’afecte i la família, però en moltes altres no. I del que es tracta ací, en l’educació infantil en general perquè de 0-6 tampoc és obligatori. Es tracta d’oferir un servei públic que d’alguna manera siga una garantia perquè famílies que ho necessiten tinguen resposta”. Professional d’educació infantil.

Massa prompte?

Sabem per la investigació que l’educació infantil en el primer any de vida pot tindre efectes negatius si són moltes hores i de baixa qualitat. No obstant això, l’evidència apunta al fet que l’edat idònia per a començar l’escolarització seria més endavant²².

Els efectes de l’educació infantil depenen del balanç entre la qualitat de l’escola infantil i la qualitat de l’atenció en la llar²³. Per tant, per a molts xiquets i xiquetes de famílies desfavorides l’escola pot ser un factor protector imprescindible també en eixe primer any de vida.

El més apropiat és apostar per ampliar els permisos de paternitat i maternitat i la flexibilitat laboral perquè l’atenció educativa en els primers mesos de vida siga en la llar, amb oferta de suport i acompanyament a la criança des de l’escola infantil -especialment atenta a les famílies vulnerables-.

Malgrat això, sent realistes no podem ignorar la realitat de les famílies, especialment les més desfavorides, amb limitades opcions de fer possible la criança a casa. Mentre continuem exigint i avançant cap a eixe canvi en les polítiques laborals –i en paral·lel també en l’organització de l’escola-, hem de prestar especial atenció a les hores de permanència i a la qualitat de l’educació infantil en eixe primer any.

²² UNICEF Innocenti Research Centre, 2008; Melhuish et al., 2015.

²³ Van Belle, 2016.

Barreres político-organitzatives

És en la dimensió organitzativa on estan les divergències més importants entre les necessitats de les famílies i les prioritats de les polítiques actuals d’accés i gestió de l’educació infantil de 0 a 3 anys. La definició político-administrativa de l’educació infantil de primer cicle com a mesura de “conciliació” laboral ve d’una definició de “treball” com una cosa que es desenvolupa a temps complet, en horaris estables i regularitzat. Amb freqüència aquestes condicions no representen el treball de les famílies en risc d’exclusió social -especialment el de les dones- i el resultat és que les seues “necessitats laborals” no tenen cap reconeixement.

La variabilitat de les ajudes pot tornar-se una barrera econòmica per a les famílies que no disposen de l’ajuda de menjador amb l’horari escolar i laboral. Si no es pot disposar d’aquest servei, mares i pares han de recollir als seus fills i filles abans de l’hora del menjar, la qual cosa pot ser una vertadera dificultat, especialment si la situació laboral és precària o es troben en cerca d’ocupació.

D’altra banda, **els criteris de puntuació també poden constituir una barrera** si no es prioritzen els criteris d’equitat, com pot ser la renda de les famílies. A més, si bé es compta amb el criteri de conciliació respecte de la presència de germans i germanes o pares i mares treballadors en el centre, s’ignora la cerca activa d’ocupació com una situació que també requereix de la “conciliació” de l’escola per a poder realitzar-se. Per la vulnerabilitat econòmica, aquesta cerca activa d’ocupació per part de tots dos progenitors quan la família és biparental es presenta a vegades com una necessitat o urgència

Així, la participació queda exclosa en tant que no es contemplen maneres d’organització d’horaris i calendaris de l’educació infantil 0-3 que s’ajusten millor a les necessitats de les famílies i mares amb jornades de treball irregulars o parcials.

Hay uno que yo conozco [centro de infantil] que está abajo de mi casa. creo que entrar a las 8 o, no recuerdo, y termina a las 7 o 6 por la tarde. Es muy difícil encontrar un trabajo así. Si yo encuentro un trabajo así, con esta guardería podría apuntar a mi hijo, para que yo tenga tiempo de trabajar y volver a recogerlo. Mare

Bueno, deberían de salir, por lo menos, sin comedor, a las 2, o a la 1, o a la 1.30. 12.30 es muy pronto, es lo único, porque en otros, de la guardería salen a la 1 o a las 2, sin comedor, pero aquí salen muy pronto, es lo único que no. Me parece que una hora por lo menos más, a la 1, a la 1.30 tú ya tienes un poco más de tiempo para hacer tus cosas importantes. Mare

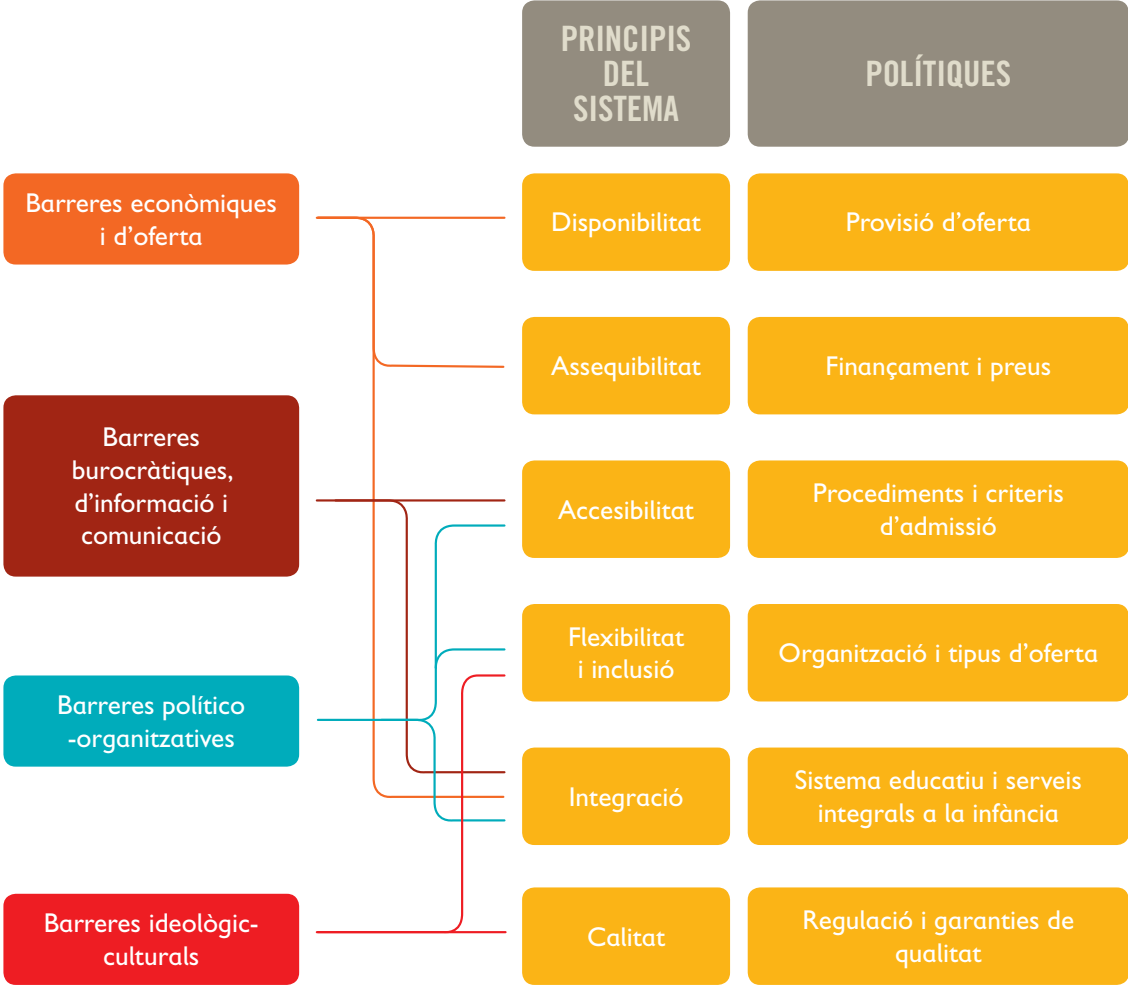

LES POLÍTIQUES

Quines mesures afavoreixen l'equitat i la inclusió?

Quines polítiques s'han desenvolupat en educació infantil de primer cicle? Com han afectat l'equitat en l'accés de qualitat? Hem estructurat l'examen de les principals polítiques que afecten la igualtat en l'educació infantil 0-3 en sis blocs.

Adaptant els criteris clau per a l'accés de la Comissió Europea²⁴ i els eixos d'anàlisi ja utilitzades per informes especialitzats en aquest tema d'institucions públiques²⁵ i diversos treballs sobre inclusió i accés a l'educació infantil²⁶.

24 Comissió Europea, 2014b.
25 Síndic de Greuges, 2015.
26 Vandenbroek y Lazzari, 2014; Van Belle, 2016; Eurofound, 2015.

Repartiment competencial: el paper dels ajuntaments

Les competències en educació són exercides fonamentalment per l'Estat i les comunitats autònomes. No obstant això, l'educació infantil de primer cicle és una etapa del sistema educatiu on la presència dels ajuntaments és molt significativa, més que en cap altra probablement. Això té raons històriques, per l'origen assistencial i no reglat que té aquesta etapa. Van ser cooperatives i moviments veïnals i culturals locals les que van posar en marxa guarderies en els anys seixanta i setanta –fins i tot abans en algunes localitats-. Des d'aleshores i fins hui en dia molts ajuntaments han creat i continuen sent titulars d'escoles infantils de primer cicle.

El marge de decisió dels municipis en l'educació infantil 0-3 varia. Hi ha una part comuna de la normativa bàsica estatal en tots dos àmbits –la Llei Reguladora de les Bases del Règim Local (LRBRL) i la LLOE-, però després les comunitats autònomes tenen les seues pròpies normatives sobre administració local i sobre educació, que deleguen altres competències sobre educació infantil a les corporacions locals²⁷. La Llei de Racionalització i Sostenibilitat de l'Administració Local, aprovada en 2013, restringeix les competències dels ajuntaments –sobretot de les noves que es vulguen exercir-,²⁸ però manté en vigor les que hagueren assignat les normatives autonòmiques i sectorials ²⁹.

Pertant, és comú que els ajuntaments siguin titulars d'escoles infantils 0-3 públiques i que tinguen diferents nivells d'implicació en el disseny de les polítiques depenent de la comunitat autònoma. En les comunitats autònomes analitzades els municipis poden crear i gestionar escoles infantils, previ conveni amb la comunitat autònoma, i en algunes d'elles fixar els seus propis criteris d'admissió³⁰. Això significa que, tal com avançàvem en les barreres, podem trobar diferències en les condicions d'accés entre municipis i que poden conviure escoles infantils de titularitat autonòmica i de titularitat municipal.

Taula 1. Repartiment competencial en educació infantil de primer cicle		
Competències CCAA	Competències pròpies ajuntaments (LRBRL)	
• Requisits mínims escoles infantils • Autorització d'escoles infantils privades • Currículum • Creació, manteniment i gestió d'escoles infantils públiques • Criteris d'admissió • Preus i ajudes	• Cessió de solars per a construcció • Conservació, manteniment i vigilància de les escoles infantils de la seua titularitat	
	Competències assignades (LOE i normatives autonòmiques) • Manteniment i gestió d'escoles infantils de primer cicle públiques (mitjançant convenis) • Preus i ajudes • Realització d'activitats complementàries en centres educatius • Criteris complementaris d'admissió • Regulació i presència en òrgans de participació (Consells Escolars) • Regulació i presència en òrgans de participació (Consells Escolars) • Autorització d'escoles infantils privades	

Font: elaboració pròpia

Disponibilitat: provisió d'oferta

Falta d'oferta pública

En 2017, el Síndic de Greuges en un informe sobre la labor dels serveis socials i la protecció de menors ressaltava la falta d'oferta pública de educació infantil³¹. En els últims anys s'ha ampliat el pressupost públic en educació i les aules gratuïtes de 2 a 3 anys estan expandint-se. No obstant això, l'oferta pública d'educació infantil de primer cicle està encara molt per baix de la privada.

Segons les últimes dades del Ministeri d'Educació i Formació Professional, el percentatge de xiquets i xiquetes 0-2 que va acudir a centres públics en la Comunitat Valenciana va ser del 12,8%, quasi 6 punts per baix de la mitjana espanyola.

27 Ramírez, 2016.

28 Estableix els requisits de sostenibilitat financera i no duplicitat, via informes previs, abans de poder exercir competències que no siguin “pròpies” o “delegades”.

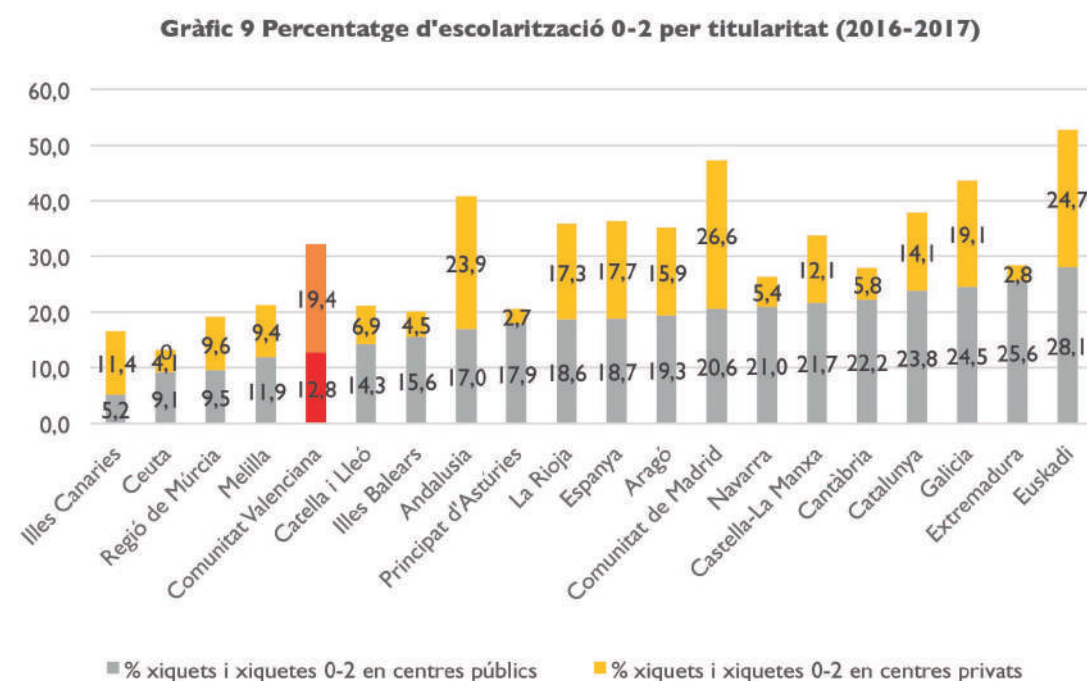
29 Disposició transitòria segona. Llei 7/1985, de 2 d'abril, Reguladora de les Bases del Règim Local.

30 Comunitat Valenciana, Euskadi i Catalunya.

31 Síndic de Greuges, 2017.

Si comparem aquesta xifra amb altres comunitats autònomes (gràfic 9), podem veure una gran diferència amb regions com Castella-la Manxa, que té una taxa d'escolarització similar però més oferta pública, o com Galícia, amb un nivell similar d'escolarització privada però molta més escolarització pública. pero mucha

más escolarización pública. **La Comunitat Valenciana se situa la cinquena per la cua en l'escolarització en centres públics en l'etapa de primer cicle d'infantil.**

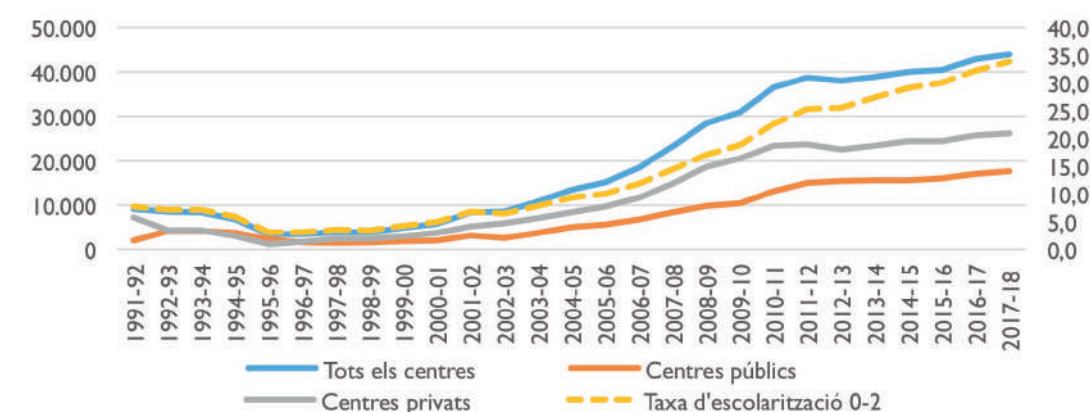

Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional.

En el gràfic 10 s'observa que l'escolarització pública va estar pràcticament estancada entre 2011-2012 i 2015-2016, curs en què augmenta en unes xifres que no disten de la nova oferta de les aules 2-3. Mostra que és

sobretot la implantació d'aquestes aules la que tira de l'oferta pública, encara que aquesta continua sent insuficient, ja que la creació no pot dependre únicament de 2-3, és necessari expandir.

Gràfic 10 Alumnat 0-2 escolaritzat per tipus de centre i taxa d'escolarització en Comunitat Valenciana

Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional.

El mateix ocorre si analitzem els centres en comptes de l'alumnat, veiem que en la Comunitat Valenciana l'educació infantil de primer cicle està majoritàriament coberta

per l'oferta privada. Existeixen 1.122³¹ centres que imparteixen aquesta etapa educativa, dels quals, el 59,6% són de titularitat privada, i el 40,3% són públics (gràfic 11).

Gràfic 11. Distribució de l'oferta d'educació infantil 0-3 segons titularitat en la Comunitat Valenciana

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la Guia de Centres Docents de la Generalitat Valenciana i afegint les últimes 35 aules de 2 a 3 anys aprovades per la Generalitat per al curs 2019-2020.

La oferta pública viene dada por tanto por la Generalitat Valenciana y las corporaciones locales principalmente mediante escuelas infantiles de primer ciclo, y por las aulas de 2 a 3 anys en los CEIP de titularidad de la Generalitat. Estas aulas experimentales 2-3 anys se

introdujeron mediante un proyecto piloto en el curso 2015-2016, comenzando con 35 unidades que daba cobertura a 630 niños y niñas.³² Para el curso 2019-2020, la Comunitat contarà con 772 aules en total, con unas 15.102 plazas, si contamos con la ratio máxima de 18 alumnos y alumnas por unidad para estas aules.

31 (Generalitat Valenciana, s.f.)

32 ORDRE 7/2015, de 17 de setembre, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport.

Bona pràctica: Mapa Escolar i el Pla 0-3 de Menorca

Menorca té una de les taxes d'escolarització 0-3 més altes d'Espanya: un 74,5% total, un 69% en centres públics. Es deu a una sòlida xarxa d'escoles infantils públiques -les denominades "escoles"-.

L'any 2004 s'elabora un mapa d'educació infantil 0-3 anys de l'illa, a iniciativa del Consell Insular. Es fa una anàlisi objectiva i exhaustiva de la realitat de les escoles infantils per a tindre dades per a fer una proposta de planificació coherent i adaptada a les necessitats: escolarització i oferta per municipis, recursos humans, recursos econòmics dels centres, participació... A partir d'ací s'elabora un pla amb objectius de formació del personal, millora d'instal·lacions, harmonització de quotes... El mapa s'actualitza en 2012 i es plantegen nous objectius.

Fontss:Arnaiz, 2014; Comissió Tècnica 0-3, 2019.

Asequibilitat: finançament i preus

Taula 2 Modalitats de finançament de l'educació infantil a la Comunitat Valenciana	
% alumnat centres públics	39,9%
% centres públics titularitat autonòmica	40% dels centres públics
Via oferta: a escoles públiques	- Gestió: CEIP (2-3) i Escoles Infantils GVA - Ajudes a escoles municipals (gratuïtat 2-3)
Via oferta: a escoles privades	5% centres privats concertats (conveni)*
Via demanda: a famílies	- Bo infantil (escoles municipals i privades) - Deducció IRPF despeses escola infantil

Nota: tècnicament no existeixen concerts en primer cicle sinó convenis. En la seua majoria convenis establits pels ajuntaments.

Tenint en compte que la majoria de l'escola- rització es produeix en centres privats i que la majoria de centres públics són de gestió mu- nicipal, en el finançament de l'educació 0-3 la Comunitat Valenciana combina l'oferta directa a través dels seus centres amb finançament que canalitza cap a escoles infantils municipals i, so- bretot, a les famílies via bo infantil i deducció en l'IRPF.

En l'últim curs es va implementar la gratuïtat

per al tram 2-3 anys a les escoles municipals (no en les privades). No obstant això, no inclou el preu del menjador, que pot arribar als 100€.

És necessari el desenvolupament i gene- ralització d'una política educativa que assegure l'asequibilitat i universalitat de l'educació infantil, facilitant també l'elecció de totes les famílies. Per a això, és necessari el reconeixement jurídic explícit del dret a una plaça assequible.

Taula 3 - Famílies renda 2017	
2 membres 72.460€	36.230€ per càpita
3 membres 75.641€	25.213,66€ per càpita
4 membres 78.822€	19.705,5€ per càpita
5 membres 82.003€	16.400,6€ per càpita
A partir de 6 membres 85.184€	14.197€ per càpita

Bo infantil

El bo infantil sembla una aposta per l'objectiu d'equitat, ja que només es fixa en la renda. Es tracta d'una **ajuda autonòmica per a les famílies que escolaritzen als seus fills i filles en el primer cicle de l'educació infantil** tant per a les escoles municipals de 0-1 i 1-2 com per a tots els trams d'edat a les escoles privades. El pressupost destinat per la Generalitat per al bo infantil s'ha incrementat considerablement, aproximadament 35 milions d'euros en el 2017-2018, prop de 46 milions per al següent curs 2018/2019 i **s'han pressupostat més de 55 milions d'euros per al pròxim curs 2019/2020**, la qual cosa significa un augment d'un 57% respecte als

altres dos cursos.

Quant a la cobertura d'aquesta ajuda, si ens fixem en el curs 2017/2018 aproximadament 35.700 xiquets i xiquetes es van beneficiar d'aquest bo, una mitjana de 1.290€ anuals, uns 128€ per quota en una escola infantil privada²⁵.

Segons la Resolució d'11 de juny de 2019, en centres privats autoritzats d'Educació Infantil (d'ara endavant centres) i escoles infantils municipals que es beneficien del bo infantil l'import mensual màxim en concepte d'escolarització per alumne i alumna és el següent, segons el tram d'edat:

Taula 4 - Quantia del bo infantil segons tram d'edat	
Tram d'edat	Import mensual màxim
0-1	460 euros
1-2	350 euros
2-3	280 euros

Com a requisit per a obtindre aquesta ajuda, es pren com a criteri únic la renda de les famílies que rebran l'una o l'altra quantia en funció del

tram d'edat i la seua situació econòmica, que per al curs 2019/2020 es pren com a referència la renda de l'any 2017.

Taula 5 - Quantia del bo infantil segons la renda per càpita i el tram d'edat

Renda per càpita Franja d'edat	0-1		1-2		2-3
0 a 1.999,99	200 €	0 a 1.999,99	120 €	0 a 1.999,99	140 €
2.000 a 3.999,99	180 €	2.000 a 3.999,99	90 €	2.000 a 5.999,99	105 €
4.000 a 5.999,99	150 €	4.000 a 5.999,99	80 €	6.000 a 7.999,99	90 €
6.000 a 9.999,99	100 €	6.000 a 7.999,99	75 €	8.000 a 9.999,99	85 €
10.000 a 13.999,99	90 €	Igual o superior a 8.000	70 €	Igual o superior a 10.000	80 €
Igual o superior a 14.000	70 €				

En cas dels alumnes que siguen beneficiaris de la Renda Valenciana d'Inclusió tindran accés directe com a persona beneficiària³⁴, i l'import que rebran finalment vindrà establert en cada convocatòria. Per al curs 2019-2020 es concedeix el màxim per a cada tram d'edat. Segons la Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives, la RVI arriba a més de 26.000 persones³⁵, encara que s'han destacat problemes i retards en la tramitació dels expedients.

El bo infantil té com a objectiu principal cobrir els costos que suposa l'escolarització a les escoles privades i municipals, la qual cosa significa que es dona prioritat a la renda com a criteri d'equitat. Si tenim en compte que la majoria de l'oferta està coberta amb aquests centres, sense l'existència del bo seria impossible accedir a aquesta

educació per a les famílies més vulnerables. Així i tot, no està assegurada la cobertura total del cost amb el bo infantil. És cert que, com hem dit, la incorporació d'un màxim de cost per plaça contribueix a l'accés, però si s'aplica el màxim (460€) i comptant amb el màxim que permet el bo (200€) es cobriria el 43,48% del preu, la qual cosa resulta inassequible per a moltes famílies.

La incorporació de preus màxims i de la progressivitat del bo infantil són polítiques prometedores, però encara és prompte per a conèixer el seu impacte. Abans del curs 2016-2017 les quanties d'aquest bo eren "planes", passant a ser una ajuda progressiva a partir d'eixe moment.

Taula 6 - Quantia del bo infantil segons el tram d'edat

Tram d'edat	Quantia del bo infantil
0-1 anys	151 euros
1-2 anys	90 euros
2-3 anys	60 euros

Si fem aquesta comparació hui en dia, amb els màxims de preu i l'aplicació del bo infantil veiem com poden ajudar l'equitat, veient-se més afavorida el tram d'edat 2-3 anys. No obstant això, com es parla de preus màxims, aquest

potrà variar segons els centres i, en cas que s'aplique el preu màxim, mai es podrà cobrir la totalitat del cost.

Taula 7 - Estimació del preu de l'escola infantil de primer cicle segons les quanties del bo infantil

Tram d'edat	Preu màxim sense subvenció	Estimació preu amb bo infantil pla	Estimació preu amb Bo Infantil progressiu (a 2016)	Renda per càpita
0-1 anys	460 euros	309€	260,00 €	0 a 1.999,99
			280,00 €	2.000 a 3.999,99
			310,00 €	4.000 a 5.999,99
			360,00 €	6.000 a 9.999,99
			370,00 €	10.000 a 13.999,99
1-2 anys	350 euros	260€	390,00 €	Igual o superior a 14.000
			230,00 €	0 a 1.999,99
			260,00 €	2.000 a 3.999,99
			270,00 €	4.000 a 5.999,99
			275,00 €	6.000 a 7.999,99
2-3 anys	280 euros	220€	280,00 €	Igual o superior a 8.000
			140,00 €	0 a 1.999,99
			175,00 €	2.000 a 5.999,99
			190,00 €	6.000 a 7.999,99
			195,00 €	8.000 a 9.999,99
			200,00 €	Igual o superior a 10.000

Font: Normativa de la Generalitat Valenciana sobre les ajudes a l'escolarització. Portal d'Ajudes i subvencions

34 Resolució de 11 de juny de 2019, de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport.

35 <https://valenciaplaza.com/la-renta-valenciana-de-inclusion-beneficia-a-26201-personas-en-la-comunitat-valenciana>

La gratuïtat del tram de 2 a 3 anys

Com a novetat per al curs 2019-2020, tot el tram de 2 a 3 anys en la xarxa pública serà gratuïta, ja que les escoles municipals poden adherir-se directament a una ajuda que cobreix el cost complet i la resta de centres de la xarxa pública (centres de la Generalitat i les aules en els col·legis d'infantil i primària) són gratuïtes per si mateixes.

En definitiva, el bo infantil és una mesura adequada quant a la progressivitat en la tarifació social, la fixació de preus màxims i la regulació de la qualitat de l'etapa infantil de primer cicle. No obstant això, els centres privats que reben aquesta ajuda no s'adscriuen

als mateixos criteris d'admissió que els públics i no es té en consideració altres quanties que poden suposar una barrera en l'accés com és el cost del menjador i serveis de flexibilitat horària com les escoles matineres i vespertines, almenys en els centres públics.

Altres ajudes complementàries. Els ajuntaments.

Els ajuntaments tenen les seues pròpies ajudes i aquelles de les quals tenen la gestió, però que provenen de la Generalitat Valenciana. Per exemple, a la ciutat de València es concedeixen Xecs Escolars dirigits a xiquetes i xiquets entre 0 i 6 anys empadronats en el municipi de València.

Aquestes ajudes van destinades a cobrir fins a 10 quotes de les escoles infantils, sense incloure menjador ni horari ampliat. Per a accedir a la mateixa es valora la renda anual familiar, l'existència de diversitat funcional, la situació familiar (família nombrosa, parts múltiples, família monoparental i violència de gènere). L'import màxim mensual del Xec Escolar és de 90€, per un màxim de 10 mensualitats. El pressupost destinat a aquesta ajuda en el 2019 és de poc més d'1 milió d'euros i per al

2020 de poc més 1,5 milions d'euros. Per part seua, l'ajuntament d'Alacant ha aprovat una ajuda complementària a la de la Conselleria d'Educació, de 200.000€, per a l'escolarització de xiquets i xiquetes de 2 anys. En cas que s'arribara a cobrir el cost de 2-3 anys per la Generalitat, s'obriria l'accés al tram de 0-2 anys³⁶.

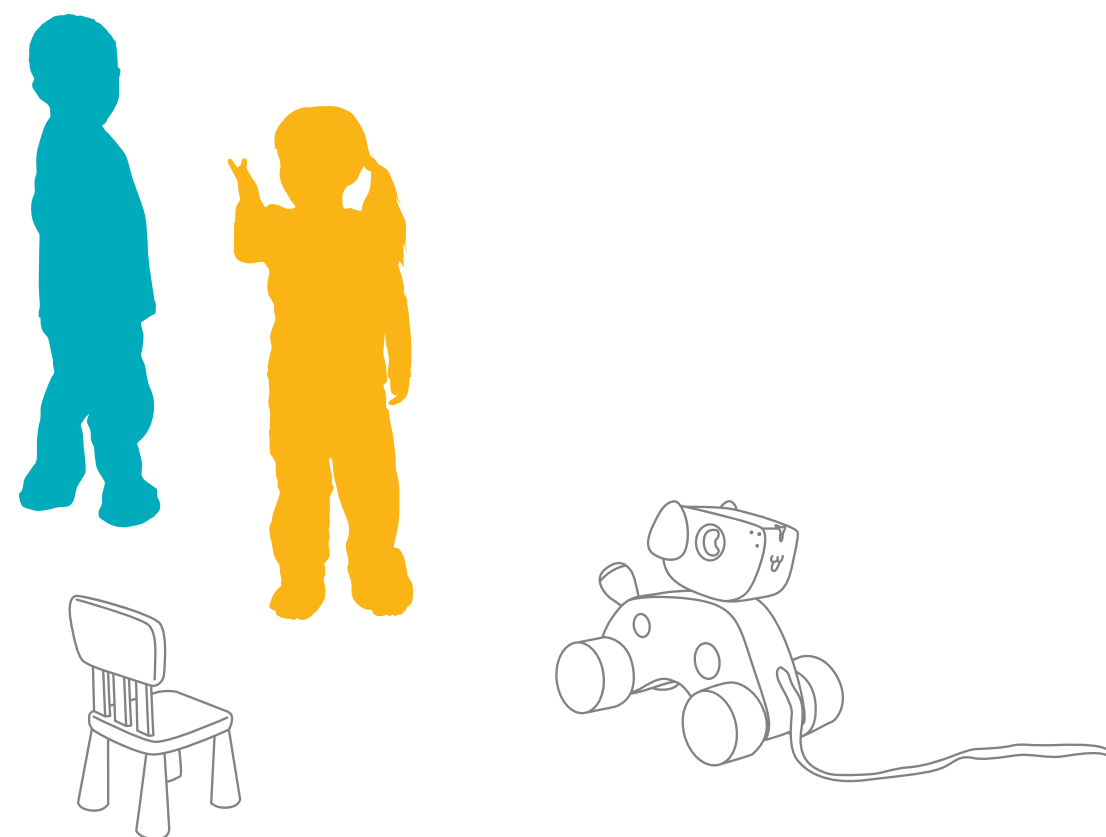
L'ajuda de menjador marca la diferència

La Generalitat Valenciana no ofereix ajudes d'aquest tipus per a l'educació infantil de primer cicle en centres privats o públics de diferent titularitat, per la qual cosa aquesta ajuda depén principalment dels ajuntaments, i en alguns casos, els centres poden aportar subvencions. A l'ajuntament de València, per exemple, es destinen 3,5€ al dia segons la renda familiar i altres situacions soci-familiars.

No obstant això, la variabilitat depenent del municipi en el qual es trobe la família determina l'ajuda. Aquelles que viuen a València tenen accés al menjador gratuït segons la

renda, però per a les famílies que resideixen a Mislata (a 3.4km del centre de València) no existeix un esquema d'aquest tipus per part del municipi. Així, una mare desocupada sol optar per recollir als xiquets a l'hora de dinar perquè els xiquets mengen a casa i no ha de pagar eixa quota, però això els dificulta la cerca d'un treball.

En aquest sentit, el Síndic de Greuges en el seu informe de 2017 ja recollia la necessitat d'ampliar les ajudes al menjador, ja que suposen una de les primeres barreres econòmiques, per la qual cosa sembla que en els últims anys s'atén aquesta necessitat.

36 <https://www.alicante.es/es/noticias/subvencion-200-euros-escolarizar-alumnos-2-3-anos-curso-2019-2020>

La gratuïtat i l'accessibilitat

Encara que la gratuïtat universal és un objectiu desitjable a llarg termini, mentre persistisca un accés reduït i desigual i una qualitat millorable és una mesura que pot ser regressiva i no és prioritària si l'objectiu és l'equitat. Actualment

els recursos són limitats, per la qual cosa **la primera problemàtica que és necessària atendre és l'accés a l'educació de 0 a 3 anys de les xiquetes i xiquets més vulnerables.**

Gratuïtat, universalitat o qualitat? La gratuïtat pot ser regressiva i no és la prioritat

En la mesura en què el finançament és limitat, hi ha una tensió política clara hui entre satisfer accés –universalitat-, assequibilitat –gratuïtat- i qualitat, el “triangle de l'educació infantil”³⁷. Sabem que la gratuïtat universal és la via més efectiva per a aconseguir l'accés dels grups de xiquets i xiquetes més vulnerables.

No obstant això, sent els recursos escassos, cal decidir prioritats. **Fer el servei gratuït hui tindria implicacions regressives i poc eficaces en termes d'equitat** en dos àmbits crucials: d'una banda, si més de la meitat dels xiquets i xiquetes no accedeixen i es queden fora els més desfavorits no és equitatiu prioritzar la gratuïtat enfront de l'accés.

D'altra banda, **és qüestionable estendre la gratuïtat d'accés servint-se d'unes ràtios elevades o unes condicions laborals millorables** que perjudiquen la qualitat, quan són precisament els més vulnerables el que més necessiten de la qualitat a l'escola infantil.

És interessant recordar que els països europeus amb major accés a educació 0-3 tenen sistemes de tarifació social, no gratuïtat: Dinamarca, Bèlgica, Suècia, Noruega tenen sistemes (quasi) universals, però no gratuïts.

³⁷ Gambaro, Steward y Waldfogel, 2014.

Un primer pas per a un repartiment equilibrat de costos seria la “fórmula dels terços”: 33% administració autonòmica; 33% ajuntaments; i 33% famílies (Commissió Tècnica 0-3, 2019), encara que **caldria aconseguir la mitjana europea del 25% famílies – 75% administracions.**

En tot cas, **és essencial un compromís estable de les administracions autonòmiques amb el finançament del funcionament de l'educació infantil 0-3** que garantisca la seua sostenibilitat econòmica i, sobretot, que les famílies puguin pagar el que costa i que siga gratuïta per a les quals no ho poden pagar.

Bona pràctica: Una plaça d'educació de 0 a 3 anys com a dret en països europeus

La majoria de països europeus estableixen el dret a una plaça d'educació infantil a partir d'una edat, però diversos països l'han fixat des del moment en què finalitzen els permisos de maternitat i paternitat: Dinamarca, Alemanya, Suècia, Finlàndia, Noruega, Estònia, Letònia i Eslovènia.

A Dinamarca, amb una taxa de cura formal 0-2 de més del 70% des de 2001, la Llei de Guarderies obliga els municipis a assegurar oferta d'educació infantil a tots els xiquets i xiquetes des de les 26 setmanes fins a l'inici de l'educació primària. Els ajuntaments poden ser sancionats econòmicament en cas d'incompliment. Les famílies paguen preus en funció de la seua renda fins a un 25% del cost de funcionament. Sistemes similars funcionen en la resta de països esmentats.

Font: Eurydice, 2019.

Accessibilitat: criteris i processos d’admissió

Barems d’admissió

L’admissió d’alumnes en l’educació infantil de primer cycle està marcada segons el que s’estableix en l’article 27 del decret 40/2016:

Taula 8 - baremació per a l’admissió en educació infantil de primer cycle	
Criteri	Puntuaci
Germans i germanes matriculats en el centre	15 punts
Proximitat del domicili o del lloc del treball	Entre 10 y 5 punts
Concurrencia de discapacitat en l’alumnat, els seus pares, mares, tutors, germans o germanes	Entre 3 y 7 punts
Pare, mare o tutors legals treballadors en el centre docen	5 punts
Condició legal de família nombrosa	Entre 3 y 5 punts
Família monoparental	Entre 3 y 5 punts
Renda per càpita de la unitat familiar	2 punts si la renda és igual o inferior a 2 vegades l’Indicador Públic de Renda d’Efectes Múltiples (12908,16€ 12 mensualitats 2019)
Criteris complementaris	X

Com es pot comprovar, **la inclusió de la renda com a criteri d’admissió és reflex de la voluntat política d’implementar criteris d’equitat amb l’objectiu d’ajudar en l’accés a les xiquetes i xiquets que més el necessiten. No obstant això, és l’últim en termes de puntuació amb grans diferències amb altres criteris, per la qual cosa, al final, la renda no és un criteri d’equitat prioritari.** A més, aquests criteris són utilitzats en les etapes posteriors d’Educació Infantil de Segon Cycle, Educació Primària, Educació Secundària Obligatoria i Batxillerat.

D’altra banda, si bé el criteri de mares, pares i tutors legals que treballen en el centre no té la puntuació més alta, aquest criteri pot ser

sumat al criteri de proximitat, el segon amb la puntuació més alta. Per tant, l’acumulació de tots dos pot arribar a assegurar una plaça en la pràctica, encara que no té una gran prevalença.³⁸

En la seua disposició addicional segona, el decret permet incorporar, una vegada escoltat el consell escolar municipal, altres criteris complementaris a fi de donar “preferència a les sol·licituds formulades per les famílies més necessitades d’atenció social”. No obstant això, desconexim l’abast o regulació d’aquest últim punt.

D’altra banda, sí que existeix el criteri de família monoparental, tipus de família que, com sabem, està reconeguda mitjançant un certificat propi en la Comunitat Valenciana, tant aquelles monoparentals com les famílies considerades en situació de monoparentalitat³⁹.

La inclusió de la renda com a factor de puntuació significa la inclusió de criteris d’equitat en l’accés a l’educació, la qual cosa

pot ajudar les famílies que més el necessiten, encara que com veiem, no sembla suficient que es plantege com el criteri de menor puntuació. No obstant això, aquest criteri pesa més que en altres comunitats. Per exemple, a la Comunitat de Madrid la conciliació laboral pot arribar a puntuar més que els ingressos, i es pot deixar fora a famílies sense ingressos o en cerca d’ocupació.

Bona pràctica: reserva de places a Bèlgica

La Comunitat Flamenca va posar en marxa en 2003 un projecte pilot a Brussel·les per a augmentar l’accessibilitat de les escoles infantils per als grups vulnerables. Com a part del mateix va incorporar el requisit que les escoles públiques i subvencionades havien de reservar un 20% de les seues places per a famílies vulnerables (baixa renda, monoparentals, desocupats, origen estranger), combinant-ho amb la formació en diversitat al personal i fomentar la participació dels progenitors. A Brussel·les el percentatge de xiquets i xiquetes de famílies amb baixos recursos i famílies monoparentals va augmentar més del doble en cinc anys. El nombre de xiquets de minories ètniques també va augmentar significativament.

Eixa política de reserva de plaça es va implantar a les escoles infantils públiques de tot Flandes en 2008 i en les privades en 2009. Només de 2011 a 2012 les famílies dels col·lectius prioritaris en escoles subvencionades van passar del 13,7% al 14,9% en 2012.

Fonts: Comissió Europea, 2014; Eurofound, 2015.

39 DECRET 19/2018, de 9 de març, del Consell, pel qual es regula el reconeixement de la condició de família monoparental a la Comunitat Valenciana.

38 (Universitat de València en col·laboració amb l’Ajuntament de València, 2019)

Flexibilitat i inclusió

Temps flexibles

L'horari varia depenent de la titularitat, sent uns més flexibles que uns altres. A les escoles de titularitat pública⁴⁰, l'horari general mínim és de 9:00h a 17:00h d'octubre a maig, amb espai de menjador que normalment es desenvolupa de 12.30 a 15.00h. Durant setembre i juny, l'horari general serà de matins, amb una jornada contínua de 9:00h a 13:00h. L'aprovació dels horaris generals i lectius depèn de la direcció del centre, encara que ha d'atendre les necessitats de l'alumnat, condicions de l'entorn i altres situacions que puguin resultar de les dues primeres. Per tant, **l'horari hauria d'adaptar-se a la situació de les famílies, xiquetes i xiquets que acudeixen a l'escola i del seu entorn, amb prioritat en les famílies que més el necessiten, com aquelles amb horaris laborals més complicats o aquelles en cerca d'ocupació.**

Per part seua, l'escola privada tendeix a cobrir l'oferta d'horari que no pot cobrir la pública. És cert que a la Comunitat existeixen les

escoles matineres i vespertines, un servei que tendeix a cobrir eixos "buits" que entren en conflicte amb el calendari laboral a primera i última de la vesprada. No obstant això, com es considera un servei complementari, pot no estar sempre disponible o tindre un cost adicional, i a vegades degrada la qualitat per ser atès per un personal diferent i menys qualificat (monitors i monitores), perjudicant en definitiva a les famílies més desfavorides que tenen horaris més atípics. No obstant això, aquest servei no sempre resulta gratuït o suficient, per la qual cosa cada vegada més es requereix a les administracions que s'amplien. Per exemple, la Federació de Mares i Pares d'Alumnes FAMPa de Castelló Penyagolosa ha sol·licitat a la Diputació més escoles matineres i activitats extraescolars en poblacions xicotetes de l'interior de la província, per a ajudar la conciliació familiar i laboral i frenar la despoblació.⁴¹

Bona pràctica: Horaris flexibles en Haurreskolak (Euskadi) i en les Escoles de Menorca

A **Menorca**, tenint en compte que molta gent treballa a l'estiu, hi ha escoles que obren el mes d'agost. A més, els horaris els fixen les escoles i són diversos: 8h-15h, 8-13h, 15h-18h, etc.

A Euskadi, cada **Haurreskola** oferta un horari d'obertura des de les 7.30 fins a les 17.00 hores segons necessitats familiars, ampliable fins a les 18.30 hores sempre que concórreguen un mínim de 3 xiquetes i xiquets. Aquests no poden romandre més de 8 hores diàries en la haurreskola. Les famílies poden triar entre una tarifa de fins a 5h i una altra de 8h. L'horari de cada haurreskola és el resultat d'allò sol·licitat per les famílies en el full d'inscripció, que podran demanar el canvi d'horari com a mínim 5 dies abans a la data d'efectuar-se.

S'ofereixen diferents hores d'entrada i eixida al llarg de la jornada:

Entrada: De 7.30 a 9.30; D'11.30 a 11.45; De 12.45 a 13.00; A partir de 15.00

Eixida: 11.30 a 11.45; 12.45 a 13.00; a partir de 15.00

⁴⁰ Annex únic ORDRE 21/2019, de 30 d'abril, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual es regula l'organització i el funcionament de les escoles infantils de primer cicle de titularitat pública

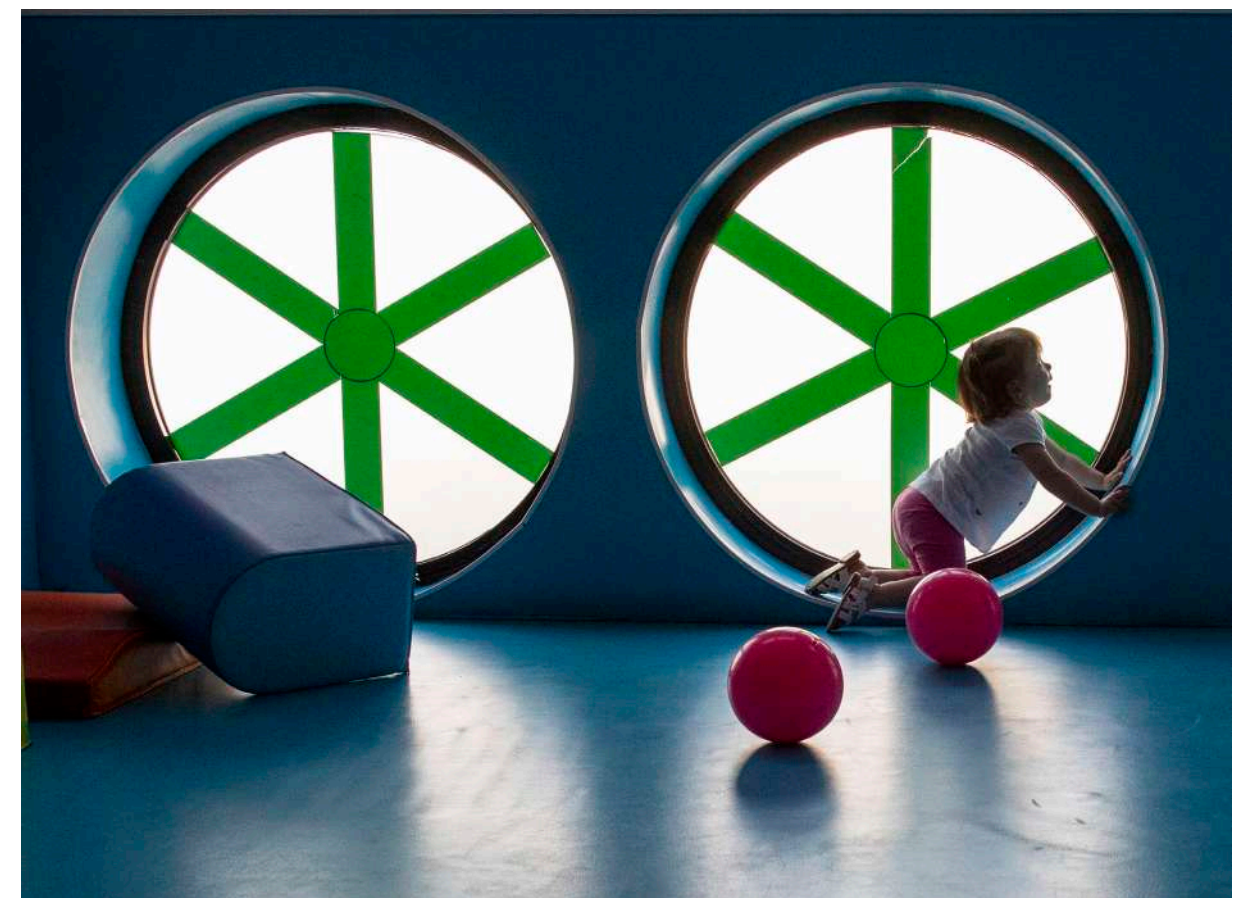
⁴¹ https://www.elperiodicomediterraneo.com/noticias/castellon/fampa-pide-extraescolares-escoles-matineres-diputacion_1236486.html

Oferta diversificada

L'escolarització en el primer cicle d'educació infantil no és l'única opció a la Comunitat Valenciana. Diversos ajuntaments de la comunitat han posat en marxa serveis d'atenció educativa a la primera infància alternatius a l'escolarització, denominats espais familiars.

Aquest servei està dissenyat per a xiquets i xiquetes fins a 3 anys, per a poder experimentar, jugar i relacionar-se amb les seues famílies, així com amb els seus iguals i altres persones adultes, sempre en companyia de professionals en educació^{42 43 44}.

Aquests espais poden ser una **solució alternativa o complementària a l'escolarització** (sempre que es mantinguen regulats i guiats per professionals amb qualificació), ja que, a més, s'inclou a les famílies en el procés d'aprenentatge, i es contribueix al desenvolupament d'una inclinació segura en la família, amb la guia de professionals amb la qualificació adequada. A més, aquests espais s'adapten a les famílies que per les seues creences són més reticents al model d'escolarització.

⁴² https://www.alaquas.org/ficheros/documentos/2018/1/16748/24052018pla_local_d_inf%C3%A0ncia_i_adolesc%C3%A8ncia_d_alagu%C3%A0s.pdf

⁴³ http://www.castello.es/web30/pages/noticias_web10.php?id=cas&cod=14046

⁴⁴ https://sede.ropesadelmar.es/sta/CarpetaPublic/doEvent?APP_CODE=STA&PAGE_CODE=PTS_CATSERV&DETALLE=6269005611654351005058

Integració: sistema educatiu i serveis integrals a la infància

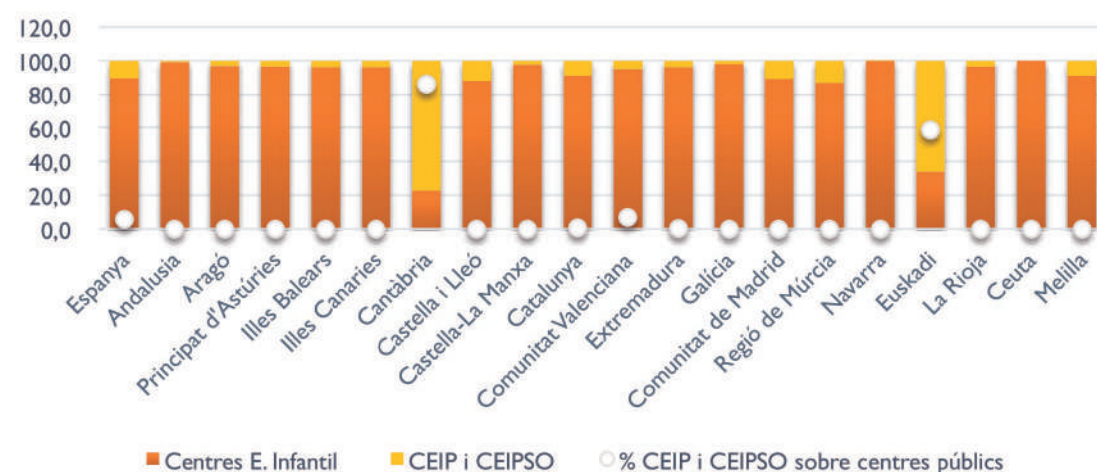
Aules gratuïtes de 2 a 3 anys

Com hem vist l'alumnat de primer cicle d'educació infantil s'escolaritza en diferents tipus de centre educatiu en funció de les etapes educatives que s'imparteixen. S'ofereix en centres que disposen només del primer cicle o dels dos cicles (escoles infantils); en col·legis d'educació infantil i primària; i uns altres, sobretot privats, que ofereixen tot el recorregut educatiu des de l'educació infantil de primer

cicle fins al Batxillerat.

La Comunitat Valenciana forma part d'una minoria de comunitats autònomes on s'ha incorporat el primer cicle d'educació infantil en col·legis d'infantil i primària públics, en concret el nivell 2-3 anys (gràfic 12). Està política està molt estesa a Cantàbria i Euskadi, i està creixent també a Aragó i Extremadura.

Gràfic 12 Distribució alumnat primer cicle per tipus de centre (%), 2016-2017

Font: Ministeri d'Educació i Formació Professional

Com hem pogut veure al llarg d'aquest annex, les aules "experimentals" de 2 a 3 anys en els CEIP s'han desenvolupat amb èxit des de la seua implementació l'any 2015 amb 35 unitats (aules) que oferien 630 llocs com a màxim. Per al curs 2019-2020, la Comunitat comptarà amb 772 unitats, la qual cosa significa un total de 15.102 places gratuïtes de 2 anys en CEIPs, i

escoles infantils de la Generalitat i municipals. Quant a la seua distribució, Alacant comptarà amb 250 aules (4.880 places), Castelló amb 101 aules (1.956 places) i, finalment, València disposarà de 421 aules amb 8.266 places.⁴⁵

Per a triar la ubicació d'aquestes aules s'analitza el cens de població escolar dels municipis tenint en compte l'oferta existent, tant pública com privada. L'accés el dona el barem de punts de la família vigent per a l'elecció de qualsevol centre educatiu en la Comunitat: renda, proximitat al centre, etc

Per a veure els possibles avantatges i inconvenients d'aquestes aules, hem d'observar la situació a Euskadi i Cantàbria. Les dos van optar per ampliar –i universalitzar en el primer cas– el 2-3 per aquesta via. Les aules de 2-3 en els col·legis d'Euskadi, i probablement en altres comunitats amb elevada presència de centres concertats, s'han convertit en una via de segregació: l'escolarització en 2-3 anys pagant –perquè eixe ensenyament no està concertat sinó finançat parcialment– actua com a filtre socioeconòmic i després s'afavoreix la continuïtat en segon cicle concertat en el mateix centre a través del punt de lliure assignació en l'admissió, fins i tot fent ús inapropiat de l'ampliació de ràtios per a acollir-los⁴⁶. Això ha portat al Govern basc a haver de revisar les seues polítiques d'admissió⁴⁷.

Eixes no són les úniques crítiques, perquè la integració d'una part tan àmplia de l'educació infantil en col·legis de primària és un cas poc comú a Europa, que planteja dubtes sobre la idoneïtat dels espais. L'exemple de Cantàbria mostra **el risc d'insostenibilitat que suposa per a la resta de centres per falta d'alumnat el retirar de les escoles infantils el 2-3 i mantindre només fins a 2 anys** –pràcticament no hi ha oferta 0-2 allí–, perquè moltes famílies a més retarden l'escolarització fins al col·legi.

A la Comunitat Valenciana, com véiem en l'escolarització per trams d'edat, l'escolarització de 2 a 3 anys ha augmentat considerablement fins a aconseguir el 52,2 en tot el territori. L'aparició d'aquestes aules podria arribar a tindre dos efectes: retardar l'escolarització als dos anys, o avançar-la en els pocs casos en els quals s'espera a l'escolarització a partir del segon cicle. Tant en un cas com en un altre, pot relacionar-se amb les creences sobre la criança i la resolució de les barreres econòmiques.

Encara que no significa que siguen tot inconvenients. Com s'observa en la taula inferior les aules de dos anys reflecteixen bé les oportunitats i els riscos que té la integració de l'educació infantil en el sistema educatiu. Els exemples d'Euskadi i Cantàbria i el que sabem dels processos d'integració ha de posar en alerta als governs que, com el valencià, estan apostant per això.

⁴⁶ El Mundo, 2016; Save the Children, 2018

⁴⁷ Deia, 2018

⁴⁵ (Periòdic 20 minutos, 2019)

Taula 9 - Aules de 2 anys en col·legis: riscos i oportunitats

Oportunitats	Riscos
- Integració amb el segon cicle i millor transició - Major accés de xiquets i xiquetes desfavorits - Millor qualitat: menor ràtio - Millors condicions laborals - Reconeixement social del valor educatiu - Aprofitament d'espais disponibles per natalitat baixa: ampliació d'oferta sense cost d'infraestructures	- Increment de segregació escolar - Es posposa i redueix l'escolarització 0-2 - Dificulta sostenibilitat i reconeixement de la resta d'oferta 0-3 - Espais inadequats - Rigidesa d'horaris i serveis - Enfocament "escolar": major pes del cognitiu i preparació per a Primària - Menor integració / cooperació amb altres serveis i amb la comunitat

La cura és educació infantil

L'enfocament holístic del desenvolupament de xiquets i xiquetes

La primera etapa és realment important en termes de socialització, capacitat de comunicació i llenguatge, així com psicomotricitat. Especialment, es destaca la diferència en l'autonomia i capacitat de relació amb iguals entre xiquetes i xiquets que han acudit a educació 0-3 i xiquetes i xiquets que no.

D'altra banda, els experts posen l'accent en la importància del contingut d'aquesta educació i on es posa el focus, educació o cura. Què és el millor per al benestar de xiquets i xiquetes? La resposta és la integració. Les dues són clau per al desenvolupament tant cognitiu com emocional de xiquetes i xiquets, que influirà no solament en l'itinerari formatiu, sinó en les seues relacions socials i personals.

La separació d'aquests dos aspectes constitueix una falsa dicotomia, clarament superada per l'enfocament holístic del xiquet i el seu desenvolupament "com un tot". Una educació infantil de qualitat ha de ser respectuosa amb xiquets i xiquetes i atendre de forma integral les seues necessitats –socials, emocionals, cognitives i físiques- que permeten establir bases sòlides per a l'aprenentatge al llarg de la vida i el benestar⁴⁸.

La integració requereix repensar la definició d'educació, superar la divisió educació-cura cap a un sentit més ampli i integrador⁴⁹ i això ha d'impregnar totes les polítiques. Els termes "educare"⁵⁰ o "atenció educativa" reflecteixen eixa visió integradora.

Bona pràctica: 'Educare' en l'educació infantil de Suècia

El sistema d'educació infantil suec es considera un bon exemple d' "educare", és a dir, una atenció a la primera infància que influeix educació i cura de bona qualitat. Es concep d'una forma integrada, centrat en el xiquet i la xiqueta i la seua educació, però entesa en un sentit ampli. Això queda reflectit en el mateix currículum d'educació infantil:

"L'educació preescolar ha de posar les bases per a l'aprenentatge al llarg de la vida. El preescolar ha de ser divertit, segur i ric en aprenentatge per a tots els xiquets i xiquetes. El preescolar ha d'estimular el desenvolupament i l'aprenentatge de xiquets i xiquetes i oferir cura segura. Les activitats han d'estar basades en una visió holística del xiquet i les seues necessitats i estar dissenyat de tal manera que cura, socialització i aprenentatge formen un tot coherent".

48 Paniagua, 2009; Marope y Kaga, 2015.
49 Kaga, Bennett y Moss, 2010.
50 Fusió dels termes en anglés education (educació) i care (cura).

Integració amb altres serveis a la infància

L'escola infantil és una oportunitat ideal per a crear al seu voltant eixos enfocaments integrats a nivell local entre els sistemes sanitari, educatiu, social i de protecció del menor, ja que sovint són el primer contacte personal que es té amb mares i pares. A més, permetria abordar altres problemàtiques que poden impedir l'escolarització per la vulnerabilitat econòmica (un desnonament, les factures, l'alimentació...). No té sentit que les famílies que cada dia acudeixen al centre educatiu siguin derivades a Serveis Socials per a tractar qüestions concerneixen l'educació de les seues filles i fills i tindria sentit integrar una part d'aquests serveis a les escoles, per a atendre'ls de manera eficient⁵¹

La integració entre els diferents serveis que intervenen en el benestar de xiquets, xiquetes i les seues famílies pren diferents formes on participa l'escola infantil, que van des de programes i projectes conjunts amb altres actors, la col·laboració i coordinació referenciant a altres serveis, fins a la integració plena en un mateix lloc físic.

Experts, professionals i institucions coincideixen clarament en el fet que **integrar en un mateix espai eixos serveis addicionals**

els fa accessibles i amables per a famílies vulnerables que normalment no farien ús d'ells. La combinació de serveis universals (educació infantil, salut maternal i infantil, formació en habilitats de criança) amb intervencions específiques per a famílies desfavorides (treball social) ajuden les més vulnerables.

Avançar en l'atenció educativa 0-3 requereix una aposta per la integració, tant a nivell de coordinació com d'espais físics. Els serveis a integrar han de dependre de les necessitats de xiquets, xiquetes i famílies en cada context local. Proposem per a això desenvolupar, a partir de les escoles infantils, les “**Cases de la Primera Infància**”, seguint els models d'altres països europeus. Consisteix a reunir baix el mateix espai l'educació infantil amb altres serveis igual d'importants en aquesta etapa com són la salut materna-infantil; habilitats parentals, criança i nutrició, treball social preventiu; serveis d'atenció primerenca i suport lingüístic a famílies. Per a fer realitat aquesta proposta, la millor opció seria dur a terme un projecte pilot a través d'acords amb les corporacions locals (en tindre aquestes tant pes en l'educació infantil de primer cicle).

Bona pràctica: Centres Familiars (països nòrdics)

El Centre Familiar és un model de servei que ajunta els serveis que promouen el benestar i la salut de xiquets, xiquetes i famílies sobre la base d'un enfocament proactiu i preventiu. Els primers centres familiars es van crear a Suècia en 1970. Al principi dels 2000 es van estendre a Finlàndia, Noruega, Dinamarca i Islàndia.

El tipus de serveis concrets que s'ofereixen depenen de cada context local perquè s'adapten a les necessitats de xiquets, xiquetes i famílies de la comunitat. Els serveis es proporcionen de forma multidisciplinària, intersectorial i en col·laboració amb el tercer sector compartint les mateixes instal·lacions. La filosofia és que el benestar de xiquets i xiquetes passa pel benestar de les seues famílies.

Els Centres Familiars de Suècia, regulats pel govern, tenen com a mínim quatre serveis integrats:

- Salut maternal
- Salut infantil
- Preescolar obert (grups de criança)
- Treball social preventiu per serveis socials

Models similars existeixen a Flandes (Huizen van het Kind), a Alemanya (Familienzentren) i a Regne Unit (Sure Start Centres).

Font: Kekkonen, Montonen i Viitala, 2012, Vandekerckhove et al., 2019.

⁵¹ Arnaiz, 2014.

Qualitat: regulació i garanties de condicions i processos educatius

Ratios

Segons el Decret 2/2009 de 9 de gener, per a menors d'1 any el màxim és 8 alumnes i alumnes, d'1 a 2 anys 13 places com a màxim i de 2 a 3 anys 20.

Com a novetat, l'Ordre 21/2019 modifica la proporció per a les aules de 2 a 3 anys en

col·legis d'infantil i primària, reduint-les de 20 a 18 xiquets i xiquetes per classe. Si ho comparem amb altres comunitats, les ràtios són les mateixes, excepte alguna excepció. No obstant això, si mirem a altres països europeus, les ràtios descendeixen significativament.

Taula 10 - Ràtios per CCAA i altres països segons trams d'edat			
	0-1 any	1-2 anys	2-3 anys
Andalusia	8	13	20
Catalunya	8	13	20
Comunitat de Madrid	8	14	20
Comunitat Valenciana	8	13	18/20
Euskadi	8	13	18
Països Baixos	3	5	8
Francia	5	5	8
Portugal	5	8	8
Alemanya	5-8		
Regne Unit	3	3	4/5

Font: Eurydice, 2019.

La formació del professorat

La formació del professorat també influeix en la qualitat de l'ensenyament i en les cures, dos aspectes que no poden separar-se quan tractem l'educació infantil de 0 a 3 anys. Segons la normativa vigent⁵², l'elaboració i seguiment de la proposta pedagògica serà a càrrec de la persona amb titulació de mestre o mestra en Educació Infantil o un grau equivalent. Quant a l'atenció directa a xiquetes i xiquets, s'haurà de tindre alguna de les següents titulacions:

- Títol de mestre o mestra amb l'especialització en Educació Infantil, o títol de Grau equivalent.
- Tècnic o tècnica especialista en Jardí d'Infància.
- Tècnic o tècnica superior en Educació Infantil.
- Professionals que hagen obtingut l'especialització i l'habilitació d'acord amb l'Ordre d'11 de gener de 1996, del Ministeri d'Educació i Ciència.
- Professionals que complisquen els requisits contemplats en l'Ordre d'11 d'octubre de 1994 per a centres d'Educació Infantil de primer cicle.
- Mestres i mestres que hagen adquirit l'habilitació per a la provisió de vacants de naturalesa laboral en Escoles Infantils de la Generalitat.
- Educadors i educadores que hagen adquirit l'habilitació per a la provisió de vacants en Escoles Infantils de la Generalitat.

Com a exemple, a la ciutat de València, de tot el professorat dedicat a infantil i primària en escola privada, el 50% (1.136) es va dedicar a infantil exclusivament i un 2% (37) a les dues. Per part seua, els centres públics van recórrer al 22% (457) dels professors i professores únicament en infantil i un 18% a les dues (393). Els centres privats van emprar 651 tècnics i tècniques superiors d'educació infantil, que representaria un 57% dels professors d'educació infantil, i els centres públics no van emprar quasi aquest personal.

En aquest sentit serien diferents organismes sí que recomanen que tot el personal educatiu tinga una formació especialitzada en educació infantil, almenys de formació professional superior.

52 DECRET 2/2009, de 9 de gener, del Consell, pel qual s'estableixen els requisits mínims que han de complir els centres que imparteixen el Primer Cicle de l'Educació Infantil en la Comunitat Valenciana

Salaris de les professionals: els problemes de la gestió indirecta i privada

Els salaris afecten la satisfacció laboral dels docents i si són baixos poden dissuadir a professionals amb qualificació de treballar en l'educació infantil. Hi ha evidència que millors salaris incideixen sobre la qualitat de les interaccions amb els xiquets i xiquetes⁵³.

Durant els anys de la crisi i la post-crisi, la lògica d'estalvi de costos en el 0-3 ha sigut combinar ràtios altes i professionals amb salaris molt baixos. En això té molt a veure l'elevada presència de centres públics externalitzats i centres privats amb finançament mitjançant ajudes a les famílies, que dilueixen la idea de parlar d'educació infantil de primer cicle pública en termes laborals.

El personal de les guarderies privades o públiques de gestió indirecta sovint no té representació sindical, força i poder de negociació amb els quals compten els/as mestres/as a les escoles primàries. Segons l'últim conveni de 2019 cobrarien entre 800 i 900 euros nets al mes⁵⁴.

A més, la presència de formes contractuals no estàndard (en la seua majoria temporals) és molt més elevada en el tram 0-3 que en els successius i això té el seu reflex en els nivells salarials: més del 30% de les treballadores en el 0-3 tenen sous que no superen els 1.000 Euros mensuals. Considerant el salari per hora treballada, la bretxa entre les treballadores 0-3 i els segments, les professores en el 0-3 cobren un 21,8% menys que professores i professors amb qualificacions anàlogues que treballen en el segon cicle (3-6).

A Espanya el 0-3 ofereix pitjors condicions salarials i laborals independentment del seu nivell de qualificació. És a dir, les diferències s'expliquen no per diferents nivells de formació sinó per les característiques del segment educatiu concret⁵⁵.

Si a la situació de les ràtios afegim el problema que un bon número de les educadores estan prop del salari mínim, la qual cosa complica extraordinàriament el debat universalització / gratuïtat.

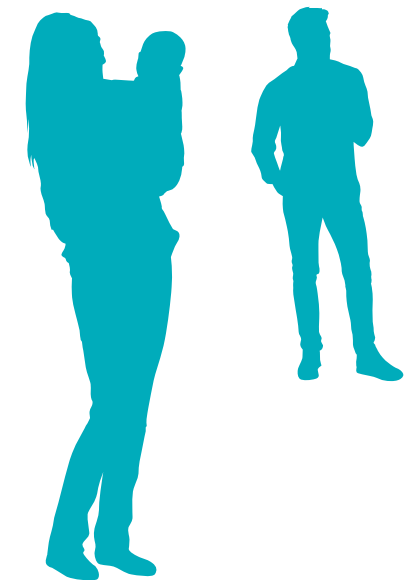
Aquesta qüestió té a més un fort component de gènere: és un sector en el qual **quasi totes les treballadores són dones**.

Supervisió y avaluació

Ara com ara, **el 0-3 manca d'un registre sistemàtic de dades fiables i vàlides sobre variables fonamentals per a la seua gestió:** accés, finançament, qualitat i condicions laborals. Sovint, ni les definicions de les categories, ni la metodologia de registre, ni els indicadors són equivalents entre municipis o autonomies. Són escassos les dades incorporades en les estadístiques oficials del Ministeri d'Educació i de la Generalitat Valenciana, pràcticament sense indicadors referits a aquesta etapa en els sistemes d'indicadors d'educació.

D'altra banda, crida l'atenció que no hi ha cap estudi d'avaluació de l'educació infantil de primer cicle realitzat a Espanya en els últims anys, o investigacions internacionals que la incloguen. L'últim estudi realitzat per l'Institut Nacional d'Avaluació Educativa, amb caràcter pilot, va tindre lloc en 2007^{56 57}.

La inspecció educativa de les comunitats autònomes és la responsable d'assegurar el compliment dels requisits en els centres i el desenvolupament del currículum. **A causa de l'elevada presència del sector privat, l'autorització i el control sobre els centres educatius per part de les administracions és fonamental per a assegurar la qualitat.** No obstant això, s'observa que el procediment d'autorització i la seua renovació és documental, es presta escassa atenció a la implementació del currículum i els processos educatius en els centres i les comunitats autònomes compten amb escàs personal i poc especialitzat per a aquesta tasca.

53 Schleicher, 2019.

54 <http://www.fe.ccoo.es/deb59a302767e12d690ddf55eab95c46000063.pdf>,
https://elpais.com/sociedad/2019/05/20/actualidad/1558377993_182370.html;

55 León et al. 2018.

56 Mancebón et al., 2018.

57 No es tracta d'avaluar directament les competències de xiquets i xiquetes de 0 a 3 anys, aspecte molt criticat pels investigadors a nivell internacional, sinó, per exemple, d'utilitzar les eines existents d'observació d'aula per a analitzar la qualitat de les interaccions adult-xiquet/a.

Currículum i pedagogia

El currículum és un dels **factors clau per a la qualitat** d'aquesta etapa. En eixe sentit, el Marc Europeu de Qualitat de l'Educació i Atenció Infantil destaca dues condicions que ha de complir⁵⁸:

- Que tinga un **plantejament pedagògic que afavorisca el desenvolupament** del xiquet i la xiqueta en un sentit holístic, incloent les dimensions social, emocional, cognitiva i física i el seu benestar.
- Que promoga la **col·laboració del personal amb la família**, amb altres etapes educatives i altres serveis a la infància.

Se sol distingir entre dos enfocaments pedagògics: l'ensenyament centrat en el xiquet o xiqueta o enfocament del desenvolupament –activitats iniciades pel xiquet/a, resolució de problemes, aprenentatge per descobriment- i ensenyament didàctic –dirigit pel professorat, activitats planificades centrades en habilitats acadèmiques⁵⁹.

Els enfocaments pedagògics centrats en el xiquet són els que millor promouen el desenvolupament integral, a partir de l'aprenentatge vivencial, el joc i les interaccions socials, i són els més apropiats de 0 a 3 anys⁶⁰. Com sabem, les pràctiques centrades en el xiquet i la xiqueta afavoreixen les habilitats socioemocionals, la motivació per aprendre, la creativitat i l'autoestima que són bases fonamentals per a l'aprenentatge posterior.

⁵⁸ Comisió Europea, 2014b.

⁵⁹ Schleicher, 2019.

⁶⁰ Schleicher, 2019.

⁶¹ "L'educació infantil té caràcter voluntari i la seua finalitat és la de contribuir al desenvolupament físic, afectiu, social i intel·lectual dels xiquets." (art. 12); "Els mètodes de treball en tots dos cicles es basaran en les experiències, les activitats i el joc i s'aplicaran en un ambient d'afecte i confiança, per a potenciar la seua autoestima i integració social" (art. 14).

El joc beneficia el desenvolupament en el curt, mitjà i llarg termini i és un component bàsic de l'educació infantil.

Els principis pedagògics de la LOE segueixen aquest plantejament⁶¹. No obstant això, a diferència del segon cicle on el Ministeri desenvolupa el currículum, la LLOE delega en les comunitats autònomes la definició dels continguts del primer cicle, que ha donat lloc a nivells de desenvolupament molt dispars

La definició de la col·laboració amb famílies presenta grans diferències. La majoria de comunitats es limiten a enumerar el principi de la participació de pares i mares. Algunes estableixen consells escolars per a la seua canalització –per exemple, Madrid i Comunitat Valenciana-. La Comunitat Valenciana estableix que els centres desenvolupen plans d'actuació per a afavorir la col·laboració de les famílies en les activitats i a Madrid eixes actuacions han de formar part de la proposta pedagògica. Andalusia estableix que els centres educatius promouran accions formatives orientades al suport i la formació de les famílies en matèria educativa.

Escassa presència té en canvi en la regulació la col·laboració amb altres serveis a la infància (sanitaris, serveis socials...). **Com un bon exemple la Comunitat Valenciana demana als centres que desenvolupen pautes de col·laboració amb serveis del municipi i amb els serveis sanitaris.**

LES POLÍTIQUES

Disponible

Provisió de places públiques suficients i pròximes.

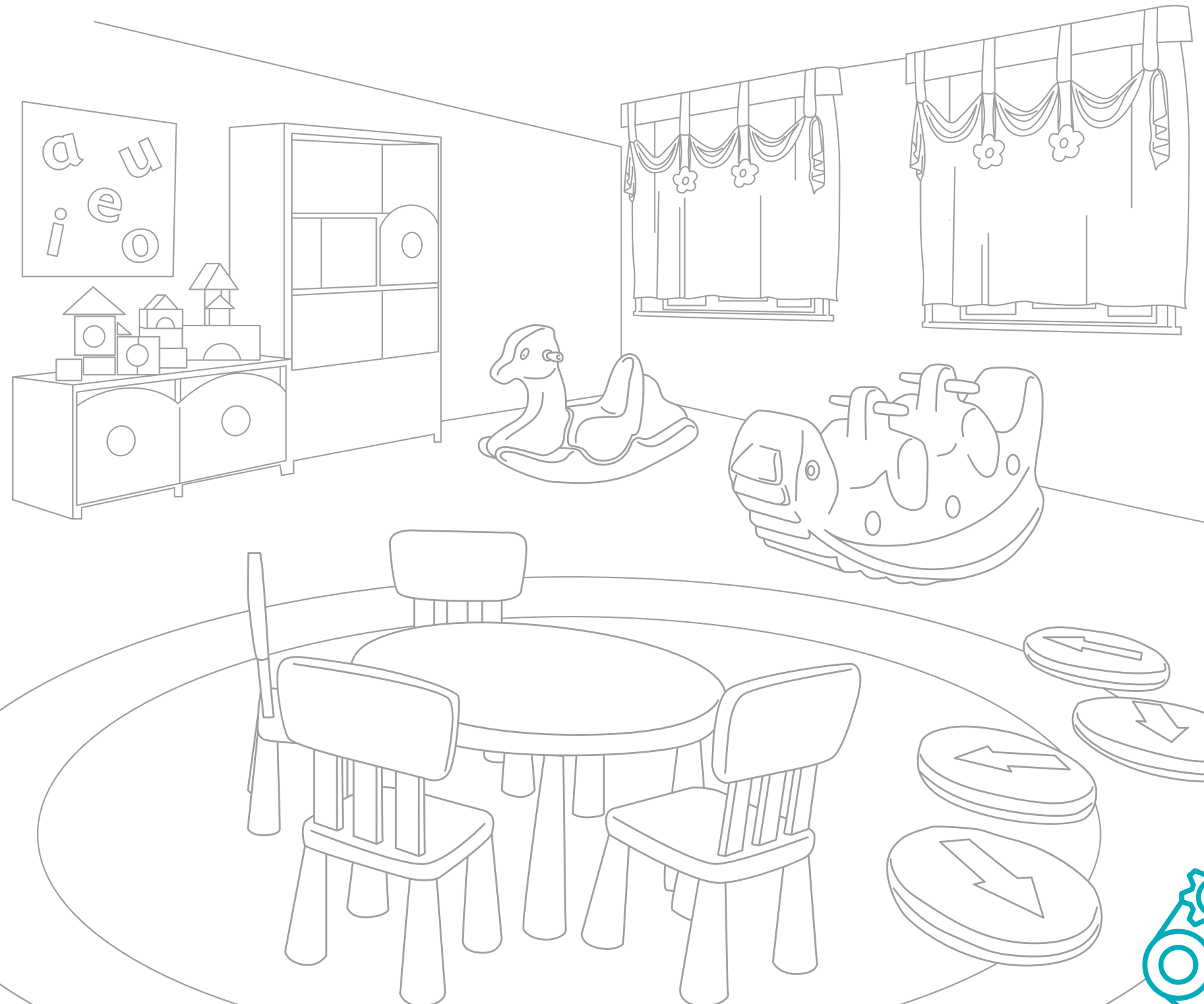
Assequible

Finançament sostenible, preus assumibles i gratuïtat per als quals ho necessiten.

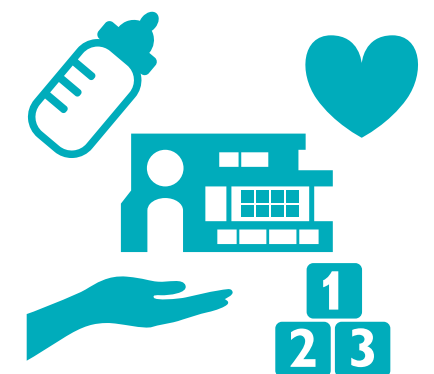
Accessible

Criteris i processos d'admissió i acolliment senzills, inclusivament i acompanyats.

Flexible i inclusiva

Oferta diversa, flexible i adaptada a les necessitats de xiquets, xiquetes i les seues famílies.

Integrada

Com a part del sistema educatiu i amb altres serveis a la infància de forma integral.

De qualitat

Regulació i garanties de condicions i processos adequats per a aprenentatge i benestar.

CONCLUSIONS

L'educació infantil de primer cicle està emmarcada en el dret a l'educació recollit en la Convenció de Drets del Xiquet de Nacions Unides. Com a tal, els Estats han d'assegurar aquesta educació, com a part del desenvolupament de xiquetes i xiquets, des de la primera infància. Constitueix a més **una de les inversions públiques més rendibles i de les polítiques més eficaces per a reduir les desigualtats educatives i socials.**

Si bé a la Comunitat Valenciana s'han aconseguit avanços cap a l'escolarització de les xiquetes i xiquets que resideixen en la comunitat, estem lluny de l'accés universal, on cal tindre una especial consideració cap a les famílies que més el necessiten. La gratuïtat, encara que és un horitzó desitjable, no se sosté si més de la meitat de xiquetes i xiquets no estan escolaritzats, sent els més vulnerables els que es queden fora.

Veiem com existeixen bretxes socials en l'accés a aquesta etapa educativa, **xiquetes i xiquets de baix nivell socioeconòmic o origen migrant accedeixen menys, i són els qui més es poden beneficiar.** La combinació d'una oferta pública encara escassa, preus elevats i ajudes insuficients, al costat de criteris i procediments d'accés, horaris i models poc flexibles, accessibles i inclusius, exclouen a una part de xiquetes i xiquets.

És necessari un **reconeixement polític i legal de l'educació infantil de 0 a 3 anys** com a part integral del sistema educatiu i una assignació clara de responsabilitats entre administracions, incloent el dret a una plaça com ocorre en altres etapes.

La **universalització de l'educació de 0 a 3 anys**, no solament s'aconseguirà mitjançant l'ampliació d'oferta. S'han de redissenyar les polítiques i el funcionament de les escoles infantils per a fer-les inclusives, adaptant-les a la realitat i les necessitats d'aquestes famílies que hui es queden fora.

A més, hem de generar un sentit de pertinença de les famílies i la comunitat cap a l'escola infantil, obrint-la a les famílies i sent més sensible a la diversitat cultural i a les diferents concepcions de la criança i l'educació. L'escola infantil ha d'acompanyar a les famílies en l'educació i la criança.

Assegurar el ple desenvolupament, aprenentatge i benestar de xiquets i xiquetes de 0 a 3 anys depén d'una atenció educativa integral, plenament incorporada i connectada al sistema educatiu, que integre aprenentatge, desenvolupament i cura, que treballa estretament amb la família i amb els serveis socials, sanitaris i d'oci.

RECOMANACIONS

Què podem fer?

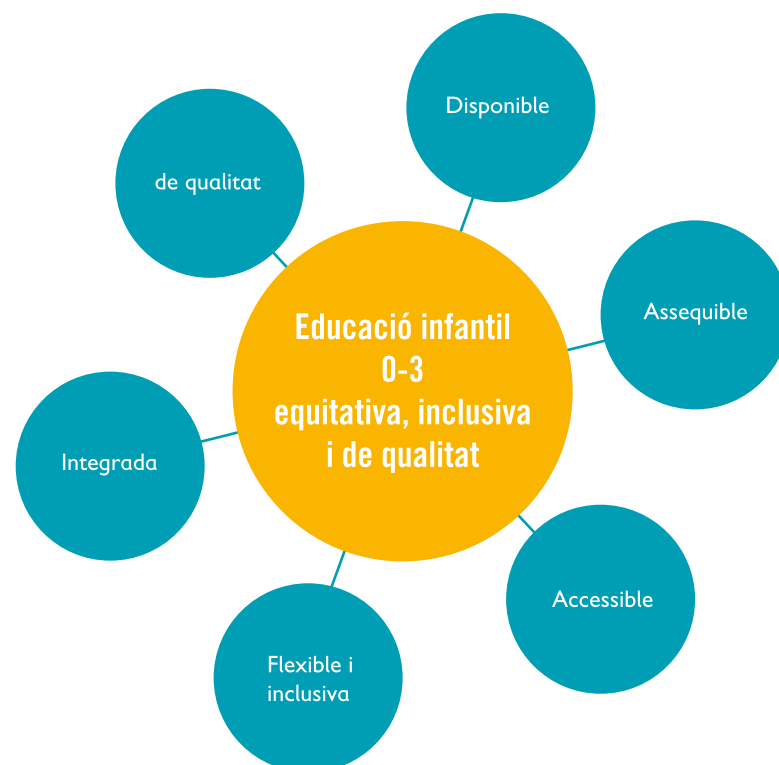
L'educació infantil de 0 a 3 anys en la Comunitat Valenciana ha experimentat canvis interessants en els últims anys amb mesures com l'ampliació de places de 2-3, el bo infantil progressiu o la introducció de la renda com a criteri d'admissió.

No obstant això, encara és prompte per a conèixer el seu impacte i encara queda molt camí que recórrer per a aconseguir una educació de 0 a 3 anys equitativa i de qualitat. La taxa d'escolarització per a la Comunitat Valenciana en el curs 2017-2018 era de 33,9,4,3 punts per baix de la mitjana estatal i molt lluny de comunitats amb índexs tradicionalment alts d'escolarització com Euskadi, amb un 53,8.

Altres dificultats també apareixen a l'hora que siga accessible als qui més ho necessiten. La més important i preocupant en la Comunitat Valenciana és la falta d'oferta pública, que se sol·licita per professionals, persones expertes

i famílies. L'alta variabilitat econòmica, els criteris d'admissió i una absència d'informació clara sobre les ajudes i processos de sol·licitud de plaça es converteixen en grans obstacles quan parlem de xiquetes i xiquets que provenen de famílies en risc de pobresa i exclusió social.

Per a poder avançar s'han de reconèixer els drets i incorporar les mesures concretes per a garantir-los en la legislació de la Comunitat Valenciana. **La futura Llei Integral Valenciana d'Educació es presenta com l'oportunitat per a incloure la bateria de mesures que proposem.** Plantegem una sèrie de recomanacions basades en sis principis per a una educació infantil de 0 a 3 anys inclusiva, equitativa i de qualitat.

DISPONIBILITAT

Provisió de places públiques suficients i pròximes

- Creació de places públiques que puguin atendre les famílies que ho necessiten, prioritzant zones geogràfiques amb menys cobertura i major necessitat socioeconòmica.
- Elaborar un mapa autonòmic d'oferta escolar 0-3 i, a partir d'ací, un pla de creació d'escoles infantils públiques concorde a les necessitats de cobertura en el territori prioritzant les zones amb població de baix nivell socioeconòmic.
- Garantir en la futura Llei Integral Valenciana d'Educació el dret a una plaça assequible d'educació infantil de 0 a 3 anys, de forma progressiva començant pel nivell 2-3 fins a aconseguir la finalització dels permisos parentals. Com a part de l'oferta, eixa garantia de plaça haurà d'incloure les modalitats d'espai familiar/grup de criança per als qui la demanden.

ASSEQUIBILITAT

Finançament sostenible, preus assumibles i gratuïtat per a qui ho necessita

- Establir un marc institucional estable (en la pròpia llei i en els decrets que la desenvolupen) que assegure el finançament sostenible de les escoles infantils per part del govern autonòmic. El cost assumit per les famílies no superarà el 25%.
- Millorar els sistemes de tarifació social progressius (preus públics i bo infantil) que incloguen tant l'escolaritat com el menjador i un tram de gratuïtat que cobrisca, almenys, al 30% de xiquets i xiquetes.
- Establir ajudes per a vestimenta, material, transport i altres costos d'escolarització en educació infantil.
- En el bo infantil s'han d'evitar els requisits de matrícula prèvia que impliquen abonar una quantitat.
- Que els centres privats que reben el bo infantil hagen de complir amb els mateixos criteris d'admissió que els centres públics.

- Tindre en consideració dins del mateix bo infantil altres quanties que poden suposar una barrera en l'accés com és el cost del menjador i serveis de flexibilitat horària com les escoles matineres i vespertines, almenys en els centres públics.
- El finançament a l'oferta privada ha de dirigir-se preferiblement a centres d'educació 0-3 o 0-6 per a evitar els problemes de desigualtat en l'admissió i segregació escolar.
- No generalitzar un model de concerts o convenis mentre no es resolguen els problemes d'equitat (segregació, regulació en l'admissió i finançament) que arrossega la doble xarxa en la resta del sistema educatiu. En tot cas, la xarxa pública té un paper central de cara a la qualitat i l'equitat del sistema.
- Prioritzar en la programació dels fons de la política de cohesió de la UE 2021-2027 (Fons Europeu de Desenvolupament Regional i Fons Social Europeu Plus) el finançament d'infraestructures i projectes per a l'accés equitatiu a l'educació infantil de primer cicle.

ACCESSIBILITAT

Criteris i processos d'admissió senzills, inclusius i acompanyats

- En cas de sobredemanda, prioritzar en l'admissió criteris socioeconòmics objectius com la renda familiar o el nivell educatiu dels progenitors o monoparentalitat. A més, s'ha de garantir que els criteris complementaris permesos per la legislació s'apliquen veritablement per a la fi a la qual serveixen: donar preferència a les famílies en situació de major vulnerabilitat.
- Implementar reserves de plaça per a perfils desfavorits (baixa renda, famílies monomarentals, ACNEAE) i per a trasllats per desnonament en escoles infantils sostingudes amb fons públics, evitant així la segregació i afavorint l'accés.
- Donar seguiment a la composició social dels centres i a l'impacte dels criteris d'admissió per a realitzar els ajustos necessaris que garantisquen l'heterogeneïtat social de l'alumnat.
- Simplificar i fer accessibles la informació i els procediments d'inscripció i sol·licitud d'ajudes per a escoles infantils, permetent que els tràmits puguin fer-se íntegrament a l'escola amb el suport del personal del centre.
- Impulsar oficines territorials d'escolarització que informen i acompanyen a les famílies en el procés d'informació, inscripció i sol·licitud d'ajudes.
- Desenvolupar accions proactives d'informació i sensibilització a famílies sobre els beneficis i com accedir a educació infantil de primer cicle i d'acompanyament en el procés d'inscripció i acolliment, especialment focalitzat en famílies desfavorides: campanyes en centres de salut i espais públics, cartes informatives, visites a domicili...
- Editar les campanyes i materials informatius en les principals llengües parlades per la població immigrant de cada municipi i incorporar mediadors interculturals on calga.

FLEXIBILITAT I INCLUSIÓ

Oferta diversa, flexible i adaptada a les necessitats

- Oferir major flexibilitat en horaris, assistència i calendari de les escoles infantils, que s'adaptin millor a la situació laboral i les preferències de criança de les famílies, dins dels límits que requereix el desenvolupament del projecte educatiu i les necessitats de xiquets i xiquetes. Inclourà:
 - Extensió de l'horari d'atenció de les escoles: de manera que no implique un cost addicional (actuals escoles matineres i vespertines)
 - Horaris d'entrada i eixida diversos i amplis
 - Franges horàries d'assistència: temps complet i opcions a temps parcial, torns de matí i vesprada
 - Dies d'assistència: opcions de sols alguns dies a la setmana
 - Calendaris: obertura en vacances en zones amb mercat laboral estacional (zones turístiques)
- Incorporar modalitats d'atenció educativa on participen xiquets i xiquetes amb les seues famílies (grups de criança / espais familiars), escolaritzats o no, com a part de l'oferta educativa de les escoles infantils.
- Desenvolupar iniciatives d'apoderament educatiu de les famílies i de desenvolupament de les habilitats parentals, com a accions de formació en pautes de criança positiva, nutrició o salut.
- Desenvolupar directrius pedagògiques per a grups de criança per part de les administracions educatives.
- Afavorir la transparència i la participació i implicació de les famílies en el funcionament de les escoles infantils a través de metodologies participatives a l'aula.
- Desenvolupar accions formatives dirigides a les professionals de les escoles infantils en qüestions d'interculturalitat, desigualtat, pobresa i exclusió social i com abordar-les des de l'escola.
- El projecte educatiu i els serveis, per exemple, la dieta del menjador o les activitats, han de ser sensibles a la diversitat cultural i religiosa de les famílies.
- Impulsar la presència de personal a les escoles provinent de minories, de manera que reflectisca la diversitat social i cultural de l'entorn, per a vèncer així la desconfiança de les famílies.

INTEGRACIÓ

Integrada en el sistema educatiu i amb altres serveis a la infància de forma integral

- Incorporar en la futura Llei Integral Valenciana d'Educació i la regulació de l'etapa una definició àmplia i integradora de l'educació infantil que incloga explícitament la cura en un entorn segur, càlid i afectuós i l'atenció integral a les necessitats de xiquets i xiquetes –socials, emocionals, cognitives i físiques–.
- Que l'atenció 0-3 anys es preste exclusivament en centres de caràcter educatiu amb l'autorització, regulació i control de les administracions educatives.
- Si s'opta per la creació d'aules de 2 anys en col·legis, adequar els espais i recursos a les necessitats del cicle i revisar l'organització per a la seua plena integració amb la resta de l'etapa.
- Tindre en compte el conjunt de l'oferta de 0-3 i la seua sostenibilitat a l'hora de planificar la implantació d'aules de 2 anys.
- Afavorir que serveis socials i sanitaris atenguen en la mateixa escola infantil i, a través de normes i protocols, cooperen estretament amb ella facilitant el seu vincle amb les famílies.
- Garantir la participació de serveis socials i sanitaris en institucions de rellevància dins del sistema educatiu, com el Consell Escolar.
- Posar en marxa un programa pilot de “Casa de la Primera Infància”, com a model d'integració de serveis en l'educació infantil de primer cicle.

QUALITAT

Regulació i garanties de qualitat en les condicions i en els processos

- Incorporar professionals extra en els grups –amb fórmules com el segon professional a mitja jornada o la parella educativa- que permeten reduir la ràtio sense incrementar els costos d'infraestructura.
- Revisar les condicions dels contractes de gestió indirecta i el finançament de l'oferta privada per a millorar les condicions laborals de les professionals.
- Revisar la regulació dels requisits formatius del personal docent, establint com a mínim la formació professional de grau superior en educació infantil.
- Incorporar a mestres i educadores d'escoles infantils públiques i finançades amb fons públics a l'oferta pública de formació permanent del professorat, desenvolupant accions específiques per a aquesta etapa educativa.
- Establir hores no lectives remunerades per a activitats formatives.
- Organitzar, al costat de la resta de comunitats autònomes i govern estatal, la recollida sistemàtica i harmonitzada de dades sobre l'educació infantil 0-3 (accés, equitat, finançament, professorat, qualitat).
- Desenvolupar un marc d'indicadors de l'educació infantil de primer cicle que formen part del Sistema d'Indicadors de l'Educació dins del Portal Estadístic de la Generalitat Valenciana.
- Posar en marxa avaluacions regulars de la qualitat dels processos en l'educació infantil de primer cicle en col·laboració amb l'Institut Nacional d'Avaluació Educativa.
- Reforçar la inspecció educativa específica per a primer cicle d'educació infantil i els processos d'autorització i seguiment dels centres, públics i privats, incloent els seus processos pedagògics.
- Desenvolupar un currículum per a tots dos cicles d'educació infantil, que incloga objectius i continguts, que aborde el desenvolupament integral, a través de pràctiques pedagògiques centrades en el xiquet i la xiqueta i del joc, i incloga la col·laboració estreta amb les famílies i amb altres serveis que afecten la infància.
- Incorporar en els requisits dels centres que imparteixen educació infantil el comptar amb una política de salvaguarda infantil que garantisca que els xiquets i xiquetes estan en tot moment protegits enfront de qualsevol forma de violència, que incloga formació de l'equip professional, codis ètics i de conducta i protocols d'actuació.

BIBLIOGRAFIA

- Arnaiz, V., 2014. Les escoles de Menorca. I ara què? Educació infantil i polítiques d'infància. Anuari de l'Educació de les Illes Balears. 2014.
- Blasco, J., 2019. Dimensió social de l'educació en cura en la primera infància. Barcelona: IGOP (Projecte Recercaixa "Edu 0-3").
- Comissió Tècnica 0-3, 2019. Document Marc: L'educació del infants 0-3 i la necessària equitat. Anàlisi de la realitat a les Illes Balears. Consideracions y recomanacions. Parlament de les Illes Balears. Conferència de Presidents.
- Comissió Europea, 2013. Recomendació "Invertir en la infancia: romper el ciclo de las desventajas", sobre medidas de lucha contra la pobreza y la exclusión social infantil.
- Comissió Europea, 2014a. Study on the effective use of early childhood education and care in preventing early school leaving. Luxemburg: Oficina de Publicacions de la Unió Europea.
- Comissió Europea, 2014b. Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care. Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission. Luxemburg: Oficina de Publicacions de la Unió Europea.
- Comité dels Drets del Xiquet (2005). Observació General nº7 CRC/C/GC/7
- De Gispert, C., Salinas, P. i Vilalta, M., 2019. Participació laboral i serveis d'atenció a la primera infancia. Barcelona: IGOP (Projecte RecerCaixa "Edu 0-3").
- Echeita, G. i Ainscow, M., 2011. La Educación Inclusiva como derecho. Marco de referencia y pautas de acción para el desarrollo de una revolución pendiente. Tejuelo, (12), pp. 26-46.
- Gambaro, L., Steward, K. i Waldfogel, J. (eds.), 2014. An equal start? Providing quality early education and care for disadvantaged children. Bristol: Policy Press.
- Generalitat Valenciana. Conselleria d'educació, Cultura i Esport. (5 de septiembre de 2019). Obtingut de http://www.ceice.gva.es/va/inicio/area_de_prensa/not_detalle_area_prensa?id=822765
- Generalitat Valenciana (s.f.) Guia de Centres Docents. Obtingut de: <http://www.ceice.gva.es/es/web/centros-docentes/guia-de-centros-docentes>
- Heckman, J., 2012. Invest in early childhood development: Reduce deficits, strengthen the economy. Chicago: The Heckman Equation.
- Heckman, J., 2016. There's more to gain by taking a comprehensive approach to early childhood development. Chicago: The Heckman Equation.
- Instituto Universitario UAM-UNICEF de necesidades y derechos de la infancia y la adolescencia, IUNDIA (2018). "La garantía de la educación en la etapa de 0-3 años. Inversión necesaria y rentable."
- Kaga, Y., Bennett, J. i Moss, P., 2010. Caring and Learning Together. A cross-national study on the integration of early childhood care and education within education. París: UNESCO.
- León, M., Ranci, C., Sabatinelli, S. and Ibáñez, Z. (2018) "Tensions between quality and quantity in Social Investment Agendas": working conditions of ECEC teaching staff in Italy and Spain. Journal of European Social Policy.
- Mancebón, M.J., Ximénez de Embún, D., i Villar A., 2018. Evaluación del efecto de la escolarización temprana sobre las habilidades cognitivas y no cognitivas de los niños de cinco/seis años. Hacienda pública española, 226, pp. 123-153.
- Marope, P. y Kaga, Y. (eds.), 2015. Investing against Evidence. The Global State of Early Childhood Care and Education. París: UNESCO.

- Melhuish, E., Ereky-Stevens, K., Petrogiannis, K., Ariescu, A., Penderi, E., Rentzou, K., Tawell, A., Leseman, P. i Broekhuisen, M., 2015. A Review of Research on the Effects of Early Childhood Education and Care on Child Development. CARE Project Report.
- OCDE, 2017. Starting Strong 2017: Key OECD Indicators on Early Childhood Education and Care. París: OCDE.
- Paniagua, G., 2009. El desarrollo de la Educación Infantil: un crecimiento costoso. Participación Educativa, 12, pp. 20-34.
- Ramírez, M., 2016. L'impacte de la LRSAL en les competències educatives dels ajuntaments. Observatori de l'Educació Local. Edició 2016. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Peñalver, R., 2009. El Plan Educa3, apostando por el primer ciclo de Educación Infantil. Participación Educativa, 12, pp. 8-19.
- Periódic 20 minutos, N. (15 de març de 2019). Obtingut de <https://www.20minutos.es/noticia/3635699/0/arranca-admision-alumnos-curso-2019-2020-con-mas-aulas-gratuitas-2-anos-ratios-mas-bajas-primaria/>
- Save the Children, 2015. Más solas que nunca. La pobreza infantil en las familias monomarentales. Madrid: Save the Children.
- Save the Children (2016). Necesita mejorar: Por un sistema educativo que no deje a nadie atrás.
- Save the Children, 2019. Donde todo empieza. Madrid: Save the Children.
- Schleicher, A., 2019. Helping our Youngest to Learn and Grow: Policies for Early Learning. International Summit on the Teaching Profession. París: OECD.
- Síndic de Greuges, 2015. Informe sobre la igualdad de oportunidades en la educación infantil (0 - 3 años). Barcelona: Síndic de Greuges.
- Síndic de Greuges, 2017. El papel de los servicios sociales generales en la lucha contra la pobreza y la exclusión social en los municipios valencianos durante la crisis.
- UNICEF Innocenti Research Centre, 2008. Report Card 8: The child care transition. Florència: UNICEF.
- Universitat de València en col·laboració amb l'Ajuntament de València. (2019). La situación del alumnado y del sistema educativo en la educación obligatoria en la ciudad de Valencia, evolución histórica y formación de estudiantes en esta materia.
- Van Belle, 2016. Early Childhood Education and Care (ECEC) and its long-term effects on educational and labour market outcomes. Santa Monica: RAND.
- Vandebroek, M. i Lazzari, A., 2014. Accessibility of Early Childhood Education and Care: A State of Affairs. European Early Childhood Education Research Journal, 22(3), pp. 327-335.
- Eurofound, 2015. Early childhood care: Accessibility and quality of services. Luxemburg: Oficina de Publicacions de la Unió Europea.
- Vandebroek, M., Lenaerts, K. i Beblavý, M., 2018. Benefits of early childhood education and care and the conditions for obtaining them. EENEE Analytical Report No. 32. Luxemburg: Oficina de Publicaciones de la Unión Europea.

